

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese câte 2 cóle pe luna si costa 3 florini val. austr., pentru cei ce nu sunt membrii asociatiunei.
Pentru strainatate 9 franci (lei noi) cu porto postei.

Abonamentul se face numai pe câte 1 anu intregu.
Se abonédia la Comitétulu Asociatiunei in Sibiiu, séu prin posta séu prin domnii colectori.

Sumariu: Institutiunea militara basata pe scóla. — Unele documente din 1849. — Epistolia archipastorésca. — La organisarea interna a scóleloru de fete. — Portulu nationale la poporulu nostru romanu. — Procesu verbalu alu comitétulu Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, luatú in siedint'á dela 17 Aprilie 1889. — Bibliografia. — Concursu. — Despartiemintele Asociatiunei transilvane etc.

Institutiunea militara basata pe scóla.

Conferintia ținută in séra de Joi, 14 Februarie, in sal'a Atheneului de dl general I. E. Florescu, presiedintele societatiei pentru invetiatur'a poporului romanu.

Onorabila Adunare!

D. Exarcu, presiedintele societatiei „Atheneului“, v'a anuntiatu constituirea confederatiunei societatiuru de initiativa privata. Dintr'acestea una din cele mai vechi si mai importante este *societatea pentru invetiatur'a poporului*, care s'a infintiatu, cu unu anu mai târdiu, dar de aceiasi barbatí, cari au fundatu si „Atheneulu“.

Eu, presiedintele acestei societati, si vechiu militaru, avèndu onórea a ve vorbí astadi, amu crediutu de a mea datorie de a ve intreținé despre strins'a legatura ce exista intre invetiatur'a poporului si institutiunea nóstra militara.

Inainte inse de a me decide pentru acestu subiectu, permiteti-mi a ve spune, Onorabila adunare, cà amu incercatu óre-cari hesitatiuni, si acésta pentru doue cuvinte:

Ântàiu fiindu-ca nu suntemu deprinsi a audí, trãtându-se cestiuile militare in acestu templu alu pazei si alu literiloru;

Alu doilea fiindca in trecutu lumea civila nici ca se prea interesá de lucrurile militare.

Ori-ce esitatiune inse a incetatu cându m'am gânditu cà nu póte fi, printre noi, unu singuru omu care se nu recunósca, cà armatei datorimu independint'á tierei.

Amu disu, cà a fostu unu timpu cându lumea civila nu prea se interesá de lucrurile militare; asia este. Mai potu adaoga cà, in statele cele mai luminate, si cu traditiunile cele mai glorióse, nu se vedeau decâtu inconvenientele institutiunei: acelea ale sarcineloru budgetare, si ale sustragerei unui insemnatu numeru de ómeni dela lucrari mai productive, precum ale agriculturii si industriei. Astfelu acum vre-o 40 ani, lumea incepuse a se cam indoi de necesitatea armatelu, ér' „amicii

pazei universale“ credéu cà vechi'a dicatóre: *Pacea este visulu intieptiloru, iar resborulu istori'a ómeniloru*, va inceta de a mai fi unu adeveru.

Aceste ilusiuini proveneau dintr'o pace prelungita intr'unu lungu șiru de ani, si mai cu séma din continuile si repedile progrese ale sciintiei cu minunatele ei aplicari asupra aburulu si electricitatiei, cari au prefacutu suprafat'á globulu, inlesnindu comunicatiunile, si prin urmare, relatiunile dintre popóre.

Cátu de mare a trebuitu dar se fia deceptiunea acelu philantropi visatori, cându au vediutu cà totu prin resbóie, ba inca din cele mai críncene, se resólva conflictele internationale, cà acelea din Itali'a, din Crimea, acelea dela 1866, 1870 si 1876; iar in lumea cea nóua, acela al scisiunei, intre statele de Nordu cu cele de sud, alu Mexiculu etc., etc. . . .

Si nici ca putea fi altfelu; càci cu totu visulu intieptiloru, n'amu ajunsu inca nici macaru in starea aceea, ca conflictele dintre doi ómeni, sè se termine inaintea unui tribunalu de onóre, a càru decisiune se póta spala o ofensa grava, si se oprésca pe acestia de a mai recurge la arme; necum s'a pututu instituí acelu visatu areopagu internationalu, care se resolve conflictele dintre popóre!

Acésta fiindu starea lucruriloru, avemu, onorabila adunare, o mica consolatiune: aceea ca resboiulu, cu tóte grozaviele lui, a contribuitu multu la inaintarea civilisatiunei si la progresele omenirei.

Au trebuitu, in evulu mediu, luptele Crucieloru pentru-ca ideile din Occident se petrundea pàna in fundulu Orientulu; iar in timpii nostri, precum veti vedea indata, resbóiele dela 1866 si 1870, au contribuitu mai multu la desvoltarea instructiunei popóreloru, decâtu 40 ani de discursuri parlamentare!

Lumea intréga a fostu uimita de resultatulu obținutu de Prusi'a in cele dóue mari campanii dela 1866 si 1870. E bine, dar se examinamu ce a pututu face su-

perioritatea atâtu de însemnata a acestui stat, relativu micu, asupr'a unoru mari Imperii ca Austri'a si Franci'a.

Numai întieptei si parintestei îngrijiri a Suveraniloru ei dela Frederic-Wilhelm I. si pâna la actualulu Wilhelm I, datoreste Prusi'a asemenea decisive rezultate.

Intr'adeveru Frederic-Wilhelm I. a cărui devisa erá „*Fiat justitia pereat mundus*“, cá o dovada de grijea ce avé cá justiti'a se nu fia o fictiune in tiara lui, a fostu acela care, celu dintâiu, a decretatu cá dela vârsta de siese ani copii se mérga la scóla.

Ér' fiulu seu, Frederic-Wilhelm II, supranumitu celu mare, din mijloculu taberiloru, se preocupa de educatiunea poporului, aducendu invetiatori din Saxoni'a, — unde erau mai renumiti, — cá acestia, impartiti prin scólele normale, se creedie invetiatori buni pentru scólele rurale din Prusi'a. „Câci, — dicea elu, — daca „pâna la vârsta de siese ani îngrijirea copiiloru aparține „mumelor, dela aceea dela siese la patru-spre-diece „statulu trebue se îngrigésca de desvoltarea intelectuala „si fisica a copiiloru, dupa dicatórea nemtiésca; *Cum „ingrijesti lastarulu, asia vei avea Copaciulu**“.

Totu sub Frederic celu mare, s'a înlocuitu vergéua de lemn a pusciloru, cu aceea de feru; si acestei, in aparintia, mici inovatiuni a datoritu elu multe biruinte, desí in Franci'a si Austri'a, s'a criticatu totu atâtu de sarcasticu precum, unu secolu mai târdiu, s'a criticatu si pusc'a cu acu.

Sub Frederic Wilhelm III, dupa pacea dela Tilsitt, — perióda cea mai nenorocita pentru Prusi'a — se fundá Universitatea din Berlinu, si se dete o si mai mare îngrijire instructiunei civile si militare, cá mijloculu celu mai siguru pentru a recástiga independinti'a perduta si marirea patriei.

Dupa tractatulu dela Parisu, la 1815 pe cându toti indemnau pe acestu Suveranu a reconstruí fortereti'a dela Coblenz, elu preferí se instituiasca universitatea dela Bonna, ca cea mai sigura sentinela pe Rhin!

Acésta preocupatiune constanta de invetiamentu publicu s'a pastratu, cá o sfanta traditiune, de Suveranii Prusiei.

In dilele nóstre, sub Wilhelm I, vedemu cá punendu-se in aplicare maxima atâtu de pretiuita la popórale antice: *Mens sana in corpore sano*, pe lângá desvoltarea intelectuala a poporului, s'a datu o deosebita îngrijire si desvoltarei fizice prin crearea de scoli de gimnastica, de musica, natatie, scrima, si tiru. Peste 1,000 societati de gimnastica si o au intinsu binefacatórele lor rezultate asupra întregului Regatu.

Acolo s'a avutu in vedere ca desvoltarea inteligentiei prin instructiune, daca nu se face paralelu cu desvoltarea corpului, are dreptu consecintia fatala slabirea puteriloru fizice.

Frederic VI, regele Danemarcei, patrunsu celu dintâiu de aceste idei, fundá la 1804, la Copenhaga, prima scóla normala de gimnastica, din care esiau pentru scólele civile si militare profesori, cărora li se cerea cu-

noscintie de anatomie, fisiologie si de igiena, spre a putea conduce, in modu salutariu, desvoltarea corpului tinerimei,

O mare importantia se dá in Prusia si musicei vocale — acésta gimnastica a plumâniloru, care totdeodata desvólta simtiulu moralu si patrioticu.

Copii, dela vârsta de 6 ani, mai înainte de a intra in clasa, se formédia in cercu in jurulu profesorului, si întóna cântece patriotice, in care s'aude adesea repetendu-se cuvântulu *Vaterland* (patria)!

Exercitiurile de scrima, tiru si natatiune sunt stabilite in modu seriosu prin tóte comunele rurale*).

Astfelu cá tinerii recruti, venindu deja instruiti inca deacasa, prin regimente, au prea puçinu de facutu pentru a se perfectiona in tóte exercitiurile, si instructiunea loru militara merge fórté repede. Deaceea Prusi'a a pututu reduce terminulu de serviciu la trei ani, si pentru voluntari, la unu anu, fâra a se teme de slabirea cadreloru.

Legislatorulu, care mai înainte de a fi asiguratu educatiunea si instructiunea poporului, reduce terminulu de serviciu la mai puçinu de patru ani, comite o adeverata crima, câci slabesce constituirea armatei in totu ce póte fi mai fundamentalu, *in cadrele sergentiloru*.

Oficerii se potu formá mai lesne; destulu numai cá guvernulu se îngrijasca de bun'a directiune a scóleloru speciale superióre, si de efective indestulatóre prin aceste scóle. Nu e inse totu astfelu cu gradele de josu, cându recruti vinu fâra nici o instructiune la corpuri, si terminulu de serviciu este in disproporziune cu exigentiele instructiunei atâtu generale câtu si militare.

Reducerea terminului de serviciu in Prusi'a avea dar cuvântulu seu de a fi. Ea a avutu o consecintia importanta; aceea de a miciorá distanti'a dintre lumea civila si cea militara prin repedeá întórcere a ómeniloru la caminele lor, distantiã care in celelalte state erá cu atâtu mai mare, cu câtu erá mai mare si numerulu aniloru de serviciu.

Rescumperarea, cu tóte efectele ei degradatóre, erá unu cuvântu necunoscutu in Prusi'a, pe cându in celelalte state se citea in mari litere deasupr'a unoru pravalii: „*bureau de remplacement*“, care nu însémna altceva decâtu:

„*Act se vëndu ómeni!*“

Prin ruşinósa facultate a rescumpararei se perdeã simtiulu onórei de a purta armele, si apararea patriei devenia apanagiulu acelorã cari, traficându, chiaru cu persón'a lor, nu prezentau garantii serióse de disciplina si abnegatiune.

Instructiunea si educatiunea stabilite pe asia solide baze, a asiguratu in Prusi'a calitatea cea mai pretiósã,

*) Si la noi, sunt câti-v'a ani, se instituise, darea la semne prin tóte comunele rurale. Premiantii se adunau odata pe anu in Bucuresci, pentru marea serbare a Tirului-Nationalu. Scrim'a se introduse-se prin tóte regimentele. La Iasi se instituise scól'a Prevotiloru de arme.

Adi nimicu din tóte acestea nu mai exista.

*) Wie du ziehest das Bäumchen, so hast du den Baum.

nu numai in armata, dar inca in tóte ramurile activitatii publice dintr'unu statu.

Acésta mare calitate este *disciplin'a*, care este chiar *chei'a boltiei* educatiunei unui poporu.

Intr'adeveru, disciplina insemnéza *invingerea vóintiei prin reflexiune*. De aci decurge respectulu legiloru, supunerea càtre siefi, cu pretiulu sacrificiiloru celoru mai mari, fia si chiar alu vietiei.

Consacrarea acestui adeveru o gasimu inca dela popórele antice, care ne-au lasatu esemple stralucite de disciplina, demne de a fi reamintite adi celoru cari pretindu, cà disciplina injosese caracterele. Ei facu o adeverata injurie preceptelor, ce ne au lasatu, cà o scumpa mostenire, barbati de tali'a lui Socrates si Cicerone.

Socratu, dupa-ce luase parte la resboiulu Peloponesiacu, cadiuse victim'a desbinariloru si intrigeloru cari framéntau Athen'a, si cari mai tàrdiu, causara caderea Athenei sub jugulu Spartei. Condemnatu la mórte, elu fu aruncatu in temnitia, unde adesea 'lu visitau discipolii, si *Criton*, amiculu seu. La indemnulu acestuia se easa din temnitia, — càci gasise destui bani cà se corupa pe temniceri, — Socratu response: „*Preferu a muri, decàtu a calca legile patriei mele!*“ . . . .

Càtu ar' fi fostu de salutaru, pentru armat'a Francesa, daca maresialulu Bazaine, chiar nevinovatu fiindu, ar' fi imitatu acestu esemplu de disciplina si de respectu càtre legile tiei lui, remaindu in temnitia la care a fostu condamnatu, in locu de a fugi cà se pribegésca prin tieri streine!

Cicerone ne spune, cà „*din continua instructiune, si desvoltare intelectuala si fisica deriva curagiulu, prin care omulu, intr'o actiune, nesocoteste ranile si chiar mórtea*“.

Er' *Valeriu Maxim*, intr'una din scrierile sale, declara, cà „*scutululu celu mai puternicu alu Imperiului Romanu, a fostu disciplina care domnea in legiuni, mai multu chiar decàtu numerulu si efectivulu loru*“.

In timpii nostri, Prusi'a a fostu singurulu stațu, care a stiutu se profite mai bine de asemenea neperitóre precepte.

Suveranii ei, cari s'au ocupatu mai seriosu de educatiunea si instructiunea poporului, supraveghiendu tóte prin chiar ochii lor, au fostu calificati, cu dreptu cuvèntu, cu titlu de „*cei mai de frunte pedagogi ai poporului lor*“, titlu fórte gloriosu, càndu se gândesce cinev'a la rezultatele obținute.

Iaca de ce s'a disu cà, in luptele dela 1866 si dela 1870, s'au gasitu, fatia in fatia, invetiatorulu Prusian cu invetiatorulu Austriacu si Francesu.

Iaca inca pentru ce Maresialulu de Moltke, dupa resboiulu dela 1870, càndu 'i se adresau totu felulu de laude in Parlamentulu Germanu, responsea: „*Multia, miti invetiatoriloru de prin scólele comunale*“.

Pe càndu acésta erá in Prusi'a, starea lucruriloru in Austri'a, se negligea instructiunea masselor, si, mai mult inca, in Franci'a.

In locu de a urmá pe aceeași cale cu desvoltarea intelectuala si fisica a poporului, in Franci'a, se privèu cu indiferentia, ba chiar si cu sarcasme, progresele realizate in Prusi'a.

Ómeni speciali si luminati, cà generalii Forrey si Bourbaki, trimesi la 1861 de imperatulu Napoleonu III, cà se observe manevrele pe Rhin, si se asiste la resbelulu din Schlesvig, raportau cà n'au vediatu nimicu care se merite atentiunea si cà armat'a Prusiana erá numai o armata de parada ¹⁾! Ei uitau inse a spune, cà nivelulu moralu e fórte ridicatu in armat'a Prusiana, si cà, chiar intre soldati, sentimentulu onórei si alu patriotismului este adíncu inradacinat ²⁾.

Poporulu Francesu, fiindu lipsitu de instructiunea si educatiunea ingrijite, chiar din cea mai frageda copilarie, precum amu vediatu cà se urmèdia la Prusiani, si soldatii Francesi n'au pututu intielege disciplina si datoriele militare, asia precum le intielegèu soldatii Prusiani.

Dar iaca asupr'a lor, chiar marturisirea generalulu *Trochu*: „Soldatii francesi, — scrie elu, — si mai vèrtosu cei nooi veniti la corpuri, nu 'si facu o onóre de a executa ordinele superioriloru lor, ci o facu càrtindu, astfelu cà ceea-ce e mai bine de facutu, e de a te face cà nu 'i audi...“ ³⁾.

Acésta ar mai putea trece in timpii normali si fericiti, dar càndu o armata se afla in situatiunea celei din Sedan, atunci càrteal'a nu mai póte merge, si ea a avutu de resultatu imposibilitatea in care s'au aflatu generalii de a reintocmi trupele, ca printr'unu supremu avèntu, se póta strabate cerculu de feru care 'i inconjurá. Cum s'ar fi pututu face acésta càndu, surdi la ordinele siefiloru lor, soldatii francesi nu se sfiau de a le aruncá in fatia numele de *tradatori* ⁴⁾.

Càte exemple de nedisciplina s'au prezentatu in tabar'a dela *Chalons* ⁵⁾ din partea noiloru veniti la corpuri, càrora se putèu aplica cuvintele *rudis indigestaque moles*.... Si iaca cu ce glóte sgomotóse, ultim'a sperantia a Franciei, pléca Maresialulu de Mac-Mahon se scape armat'a asediata in Metz!...

Amu cercatu a descrie, Onorabila Adunare, fundamentulu, pe care s'a asediatu instructiunea poporului germanu, mai avèmu óre nevoie a ve spune, ce locu ocupa studiulu geografiei in cadrulu acestei instructiuni?

Ei de insemnatu inse, cà acestu studiu a fostu cultivatu in gradulu celu mai mare in armata. Nu exista tíera, si mai virtosu, tíera din Europa, pe care oficiarii Prusiani, si mai cu séma, Marele Statu-majoru, sub luminat'a directiune a Maresialulu Moltke, se nu fia cunoscuta, in cele mai mici amenuntimi.

¹⁾ Vedi Reorganisation du système militaire, par un officier supérieur 2-ème édition 1866. Pages 6 et 7.

²⁾ Vedi opulu lui Trochu: *L'Armée Française* pages 6 et 7.

³⁾ Vedi Trochu: *L'Armée Française* pag. 21.

⁴⁾ Vedi opulu: *Guerre de 1870. Bazeilles-Sedan* alu generalulu Lebrun pag. 153.

⁵⁾ Vedi opulu: *Guerre de 1870. Bazeilles-Sedan* de generalulu Lebrun pag 2.

In resbóiele dela 1866 si 1870, chiar gradele de josu, avéu charte speciale si amenuntite de etapuri, pe cându in armatele Austriace si Francese, abia oficerii superiori daca avéu charte generale; astfelu cà ei erau mai straini decâtu Prusianii in propri'a loru tíera.

Erá curiosu dea vedea, cum pentru a ascunde ignorantia a unei stiintie atátu de necesara, atátu Austriacii càtu si Francesii, nu facéu decâtu se strige contra s'pioniloru Prusiani, pe cându spionii Prusiani nu erau altu decâtu perfect'a sciintia geografica a oficeriloru Prusiani.

Acésta culpabila ignorantia, de sciintia geografica făcea chiar cá organe de publicitate, din cele mai importante din Paris, se confunde, precum a făcut-o diarulu *la Patrie*, *Königsgrätz* din *Bohemia* cu *Königstein* din *Saxonia*, si se anuntie bombardarea orasielor, *Dantzic* si *Hamburg*, crediendule porturi de mare!

Asemenea diarulu „*Figaro*“, spunea intr'unu lungu articolu, in numerulu seu 248, cà generalulu *Staff*, primitu in tóte societatile parisiane, erá acela, care informase asia de bine pe statu majorulu Prusianu despre geografi'a Franciei. Dar sciti cine erá acestu generalu *Staff*? Elu erá chiar marele stat-major Prusianu; càci cuvèntulu *Stab* nemtiescu, se traduce in acela de *Staff* in limb'a engleza, si redactorulu diarului *Figaro*, nesciindu limb'a germàna, dar cunoscèndu pe cea engleza, a confundatu institutiunea statului-major (pe nemtiesce *General-Staff*) cu persón'a imaginara a generalului *Staff*.

Intr'asemenea stare de lucruri, rezultatulu evenimentelor dela 1866 si 1870 nu putea fi indoiosu.

Noi, cari impreuna cu lumea intréga, amu fostu uimiti de aceste evenimente, ni le explicam astadi, fórte bine prin faptulu cà instructiunea poporului la Prusiani erá multu mai desvoltata, si educatiunea mai ingrijita; deci armat'a loru mai disciplinata, si din tóte aceste puncte de vederi, superióra celorlalte.

Aruncându o privire asupra istoriei omenirei, vedemu la tóte epocele si la tóte popórele aceleasi cause producèndu tot-déun'a aceleasi efecte.

Daca istori'a ar serví de invetiamentu popóreloru, Austri'a si Franci'a ar' fi pututu evita desastrele dela 1866 si 1870.

Celu puçinu daca noi, din aceste teribile invetiamente amu scí a trage cuvenitul folosu!

In Greci'a antica, stimu cà *Athen'a* ajunsese la apogeulu marirei, pe càta vreme a ingrijitu de educatiunea militara, si sub stéguri, figurau numai cetatienii, ér' nu strainii si sclavii. Din momentulu inse ce luptele intestine, (cum am dice la noi *luptele de partidu*) au fragmentatu societatea Atheniana, si demoralisatu pàna si chiar armat'a, supremati'a a trecutulu dela *Athena* la *Sparta*, care sub admirabil'a organizare a lui *Lycurg*, a devenitu stapàna pe *Helad'a*. Asemenea *Spartiatii*, degeneràndu sub destrabalat'a administrare a lui *Leontiadés*, sunt invinsi de *Thebani*, a càroru educatiune militara fùsese atátu de bine ingrijita, sub *Pelopidas* si *Epaminondas*.

Exemple de acésta natura gasimu si la *Romani*. Ei au fostu stapàanii lumii pe càta vreme numai ceta-

tienii avéu onóre dea purta armele si de a constitui legiunile romane.

Instructiunea legiuniloru erá pe atunci fórte bine ingrijita. Fia-care legiune avea mai multi *doctores armorum*, cari drigéu instructiunea militara; ér' deosebitu mai erau si profesori de scrima, pe care *Romani* 'i numiau *Lanistae*.

Disciplin'a, precum am aratatu erá in tóta vigórea ei, si generalii *Romani*, nu se multumiau a supraveghia instructiunea legionariloru, ci luau insi-si parte la acele exercitii.

Pliniu, ne-a lasatu scrieri, in care gasimu urmatórele frumóse cuvinte adresate lui *Trajan*; „*Ti-ai atrasu admiratiunea soldatiloru tei; càci impreuna cu tine, au invetiatu a indura fómea si setea; tu erai sol-datulu celu mai neobositu in càmpulu lui Marte; pe tine toti te recunostéu de celu mai ageru, si mai îndemànicu in lupta*“.

Se nu ne miramu dar, daca *Trajan* a stiutu se asigure biruinti'a in partea legiuniloru sale, pentru cea mai mare gloria a *Romei*.

Indata inse ce s'a slabitu disciplin'a in legiunile romane, prin introducerea *auxiliariloru si a mercenariloru*, ambitiunile fàra frèu, au produsu pe *pretoriani*, cari la ríndulu loru, au mersu pàna a pune imperiulu la mezat!

Rom'a a càdiutu atunci sub loviturile popóreloru germane. Si acestu evenimentu, totu atátu de uimitoru, cà acelea dela 1866 si 1870, ni'lu explica *Tacit* prin cuvintele:

„*Plusque ibi bonai mores valent quam alibi bonae leges*“ (1) séu cum amu dice: *Mai bine moravuri bune, decâtu legi bune nerespectate si reu aplicate...*

N'avému dar dreptate, *Onorabila Adunare*, cându dicému cà la tóte popórele si in tóte timpurile, aceleasi cause au produsu aceleasi efecte?

Acestu adevèru ne explica si succesulu *Prusianiloru* asupra *Francesiloru* la 1870:

Ómeni neinstructi si fàra educatiune militara nu puteau invinge pe aceia cari, din cea mai frageda vèrsta, primisera o educatiune si o instructiune atátu de ingrijita, si cari numerau, in ríndurile loru, profesori ai universitatiloru germane si suma de studenti, dintre cari 1500 numai dela universitatea din *Berlin*!

Si acesti ómeni, cari in rarele momente de repausu, citéu pe *Schiller* si *Goethe*, dintre cari, unulu descrie batali'a dela *Gravelotte* in limb'a *Sanscrita*, au datu constante dovedi cà, cu càtu cinev'a este mai cultu, cu atátu stie mai bine aprecia si observá disciplin'a.

Onorabila Adunare!

Din càte avuseiu onórea a ve spune, resulta pentru noi, unu mare invetiamentu; acela cà prin scóla se póte numai desvolta si intarí institutiunea militara, care e menita a pàstra independenti'a tiei, obținuta cu sàngele celu mai preciosu alu poporului nostru.

1) Vedi opulu seu de *Germani'a* Capitolulu XIX.

Acésta au resimtit'o batrânii nostri, când au creatu, *Societatea pentru invetiatur'a poporului*. Dar e tristu de a ve spune ca, precum Atheneulu, fundatu acumu 20 ani, se afla inca într'acestu localu, — care nu e tocmai demnu de acésta frumósa si multu folositoare institutiune — asemenea si *Societatea pentru invetiatur'a poporului*, menita a da invetiatori buni prin scólele rurale, avea mai multi membrii in trecutu, si sectiunile sale de prin judetie erau mai multe

Cum asi putea dar termina mai bine acésta conferintia, decâtu rugându-ve se ve uniti cu mine, cá se uramu impreuna tiei nóstre cea mai intinsa propagare a instructiunei si a educatiunei in poporu, bazate, dupa vechile datini, pe biserica si scóla?

Astfelu cuvintele *invetiamentu obligatoriu* inscrise in Constitutie se incetodie de a mai fi o fictiune. Atunci si viitoriulu institutiunei nóstre militare va fi asigurat, si pe aceste trei baze solide; *biserica, scóla si armata, Romani'a se va putea ridicá la inaltimea aspiratiuniloru nóstre**)!

Unele documente din 1849.

Daca anii anteriori anului 1848 au fostu in marele principatu alu Transilvaniei saraci de evenimente cu valóre istorica, cu atátu mai numeróse si mai frapante au urmatu dupa aceea nu numai in decursulu resboiului civilu, ci cu sarituri de câte doi trei ani aprópe neincetatu pâna in dilele nótre. Din actele si chronicele aceluor timpuri demne de a fi conservate cá materialu istoricu instructivu, s'au publicatu in limbi diverse multe colectiuni, mai multe inse totu mai stau ascunse prin scrinii si dulapuri; altele care au apucatu se védia lumin'a cá pe apucate, in sgomotulu armeloru, au devenitu atátu de rare, cá si cum de atunci nu aru fi trecutu 30—40 de ani, ci trei sau patru sute de ani. Mai multe mií se afla risipite prin sute de foi periodice asia, încátu aceluia care ar voi se le folosésca in dilele nóstre, ar avea se le caute câtiv'a ani, cá si cum ar plecá cinev'a la vénatu într'o padure désa, prin urmare multe din acela, de si publicate odata, se potu astadi considerá cá perdute. Acea sórte o avura si o suma de documente relative de a dreptulu la istori'a suferintieloru, sau mai exactu la tragedi'a natiunei nóstre, ale cärei episóde si pericope inca totu nu s'au terminatu.

Cându a fostu vorb'a mai anteiu inainte de acésta cu 27 de ani in adunarea generala dela Brasiovu despre infintiarea Sectiuniloru sciintifice in sinulu Asociatiunei transilvane, încátu pentru sectiunea istorica in spe, s'a presupusu din capulu locului, cá cea de antei'a lucrare a sa pre câtiv'a ani va fi culegere si pe unde se va simti necesitatea, commentare de documente istorice relative la istori'a natiunei si a patriei nóstre, fara care nici cá se póte cugetá o istoria a de verata si bine scrisa.

*) Reprodusa dupa unu esemplariu, pe care ilustrulu domnu generalu, I. E. Florescu a binevoitu a ni'lu dona. Red.

Dupa incercari facute in 1863—1867—1878—9—80 sectiuni nicidecum nu s'au potutu formá. Canselle acelei neputintie sunt cunoscute la mai multi, inse riu de toti escusate. Fatla cu acea neputintia a fostu remasu, cá organulu Asociatiunei transilvane se'si deschida colónele sale si pentru documente si studii istorice. Acésta a mersu asia vreo diece ani, fara inse cá istoricii de professiune se afe cu cale a se folosi de fói'a Asociatiunei, din cauza cum se pare, cá n'au voitu se'si respândésca colectiunile si studiile loru in mai multi Nri si mai multe cursuri. Asia a remasu, cá aprópe numai redactorulu se'i ocupe colónele cu materialu din colectiunea. Vedeá si elu bine, cá prea se inparte materialulu, dara in neputintia de a face mai bine, s'a consolatu cu sententi'a cunoscuta: *Ars longa, vita brevis*. Din cauzele indigitate acilea elu se vede necesiatu a reincepe publicarea de documente totu cá inainte cu 10 si cu 20 de ani, éra astadata cu atátu mai virtosu, cá cele mai multe din câte se voru publicá, voru fi póte indispensabile la intielegerea multoru parti din istori'a mai nóua a patriei, care tocm'a se afla sub tipariu.

Epistolia archipastorésca*).

Nr. 200/1849.

Prea cinstitoru DD. Protopopi, cinstitoru preoti, iubitoru mei in Christosu frati si impreuna slugitori! Iubirea ce hranesce sufletulu meu cátra voi toti, si ingrigirea din aceea purcedietóre, me indémna a'mi deschide graiulu meu cátra voi la timpu potrivit, pre care'lu afu acum.

Éta iubitoru rót'a timpului cea nepregetátóre se întórce, si éta anulu acesta 'si plinesce cursulu seu. Prea multi, fórte prea multi din fratii nostrii si fiif mei sufletesci nu'i mai potu salutá, cá rót'a timpului si curgerei anului acestuia, apucându'i, cuprindendu'i, iau sfarimatu. Deci cátra voi, cari tóte le-ati petrecutu, prin tóte ati trecutu si ati remasu, in préjm'a nasterii mantuitorului nostru, anulu nou, si a botezului lui Isusu Christosu, acestoru dile mari si mantuítóre, indreptu cuventulu meu. Darulu Domnului nostru Isusu Christosu si dragostea lui Ddieu Tatalu se fia cu voi cu toti. Nascerea d-lui nostru Isusu Christosu, se resara in inimile vóstre lumin'a cunoscintiei adevéruului, se ve mângaié si se ve vindece tóte ranele timpului trecutu, trupesci si sufletesci. Anulu nou se ve prefaca partasi tuturor bunatatoru unui viitoriu mai bunu si statornicu. Botezulu d-nului nostru Isusu Christosu se stropésca in

*) Documente archipastoresci, care se reproducu acilea, s'au publicatu mai întâiu in „Fói'a pentru minte inima si literatura“ Nr. 12 din 19 Decembre 1849, adeca din epoc'a, pre cându in urmarea incetarei resboiului civile poporu si cleruri incepusera a resufla mai usioru, aveau inse dupa atáta sänge versatu si averi nimicite, mare trebuintia de consolare spirituala si de incuragiare Red. „Transilvani'a“.

inimile vóstre róu'a darului duchului sfântu, spre întărirea în tóte întreprinderile bune, Aminu.

Sibiiu, în 6 Decembre 1849. Alu fratiiloror vóstre de totu binele voituriu arhieru, Andreiu Siagun'a m. p.

Domnii protopopi si cinstiti preoti sunt îndatorati:

I. A cetí în biserica urmatoriulu meu cuventu de trei ori, adeca a dóu'a di de Craciunu, în diu'a de anulu nou, Dumineca dupa botezulu Domnului. — II. În diu'a antáiu de craciunu, dupa slujb'a ddieésca sè se faca multiamita lui Ddieu pentru invingerea armelor imperatului asupra protivnicilor, pentru sugrumarea resmititiei si restatornicirea pàcii. — III. Éra a treia di de craciunu sè se faca parastasu în tóte bisericile pentru sufletele ostasilor imperatesci, si ale tuturor fratilor si suroriloror nóstre în acestu resboiu cadiuti, càntându-se în Ecteniile prescise: Pentru sufletele robiloror lui Ddieu ostasi imparatesci si tuturor fratiloror, prunciloror si suroriloror nóstre, în resboiu cadiuti.

Nr. 201/1849.

Multu iubit'a mea turma în Christosu!

Bunatatile inimiloror vóstre, iubirea vóstra cea învapaiata, care totudéuna ati aratatu si aratati càtra mine, cá càtra archipastoriulu vostru, si care de a pururea si au fostu spre cea mai mare mangaiere si bucurie, pentru-cà dintr'insa purcede ascultarea, cu care cá nisce fii credinciosi deapururea ati primitu invetiaturile mele îndreptate spre folosulu vostru, si le-ati implinitu fâr' de nici o improtivire, me silescu pre mine, cá la serbatorile nascerei dlui nostru Isusu Christosu, anului nou si botezului unuía nascutu fiului lui Ddieu se ve întimpinu cu dragostea mea archipastorésca. Dupa aceea si dorulu inimei mele, de a ve putea ori cum màngaia m'au îndemnatu pre mine, cá se ve scriu vóue acum, pentru-cà asia au adusu cu sine neaparát'a lipsa a natiunei nóstre întregi, si datorinti'a mea càtra înaltiatulu imperatu, cá nici în luminat'a serbatóre a sânteloru pasci se nu pociu fi cu voi si între voi, pe carii într'atàta ve iubescu, si se nu ve pociu impartí în persóna binecuventarea mea archipastorésca. Deci neputendu eu trece vederea prilejulu acest'a, ve imbratiosiediu si ve întimpinu prin scrisóreá acest'a a mea, carea se ve fia celu mai virtosu semnu alu adveratei iubiri si ingrigiri, ce are pentru voi archiereulu vostru, celu ce bucurosu 'si pune sufletulu seu pentru turm'a s'a cea iubita.

Iubitii mei fii! Eu care me aflamu în Moravia la Olmütz, unde locuía atunci si unsulu Domnului, tinerulu nostru imperatu, am fostu departatu de voi cu sute de mile; dar credeti iubitoru! cá numai cu trupulu amu fostu departatu dela voi, éra cu sufletulu nici într'unu chipu nu m'amu despartitu de voi; si càtu au datu Ddieu, cá se potu vení în mijloculu vostru, nu amu pregetatu nimicu, ci m'amu grabitu a me întórce la voi, pentru aceea éta iubit'a mea în Christosu turma! Archiereulu vostru este cu voi si între voi, si închinânduvi-se vóie tuturorora ve dice cu alu seu glasu parintescu: Christosu se nasce slaviti'lu; Christos din ceriuri întimpinati'lu;

Christosu pe pamentu înaltiative; càntati domnului totu pamentulu, si cu veselie laudati'lu popóreloru cá s'au prèmaritu. Acum binecuventati pe d-nulu tóte slugile domnului, în curtile casei Ddieului nostru! Ridicati ochií vostri la ceriu, càci de acolo vine ajutoriulu, si diceti: Dumnedieule, spriginitoriulu nostru esci tu, si mil'a ta ne va întimpiná“.

Sciu, imi e prea bine cunoscutu, iubitoru intristaciunea vóstra, pentru-cà aceea e si a mea; sciu machinirea vóstra, pentru-cà aceea e si a mea, sciu necasurile vóstre, pentru-cà acele sunt si a ale mele, sciu ostenelele vóstre, càci acele sunt si ale mele, sciu pagubele vóstre, càci acele sunt si ale mele, pricepu pricin'a paraueloru vóstre de lacrimi care nu vréu se încetiedie, o cunoscú prea bine, càci pentru aceea curgu si ale mele. Le sciu tóte acestea; inse fia numele Domnului binecuventatu de acum si pàna în vécu. La olalta ne vaieramu, la olalta si unulu pe altulu se ne mangaiemu, încredintiându-ne cá nu ne va lasá Ddieu. Nu ne va lasá! éta eu ve spuiu cá nu ne va lasá! Mangaiative, ve dicu mangaiative, pentru cà fericitu e barbatulu, care n'au umblatu în calea pecatosiloru! fericitu e crestinulu, care au alesu a fi lapadatu în cas'a Ddieului seu mai virtosu, decâtu a locuf în locasiurile pecatosiloru. Dumnedieu daru si marire va da. Domnulu nu va face lipsiti de bunatati pre cei ce umbla intru nereutate. Noi amu umblatu pe calea, care ne-au poruncitu unsulu Domnului, imperatulu nostru, si cu nespuse jertfe ne-amu tñnutu de cas'a lui cea stralucita, Dumnedieu dar nu ne va lasá.

Iubitiloru mei! Inca în 25-lea Ianuaru 1849 dupa calendariulu nostru, am fostu norocosu a fi primitu la Maiestatea Sa, înaltiatulu nostru imperatu *Franciscu Iosifu*. Cu prilegiulu acest'a eu amu spusu înaltiatului imperatu tóta starea némului nostru, descoperindu'i mai antáiu credinti'a cea neclatita, care o avemu càtra densulu. S'au spusu, cá nati'a nóstra cea romana e nati'a aceea, care inca la începutulu turburariloru în adunarea dela Blasiu au juratu, cá va fi credinciósa imperatului seu, si cá acést'a o au aratatu si prin fapta. I-amu spusu, cá nati'a nóstra pentru credinti'a acést'a care o au pastratu asia strajnicu, neintinata, a trebuitu se aduca mari, prea mari jertfe, fiindu-cà pentru credinti'a sa au trebuitu se vada multe sate de ale sale date flacarei focului, si mai multe mií dintre ai sei parte preoti, parte mireni aruncati prada mortii. I-amu spusu mai incolo, cá ea este nati'a aceea, care acum doi ani au datu 5000, ér' acumu unu anu 4000 de catane. Mai incolo iamu spus, cá nati'a nóstra are dóue regimente de granitieri în Ardélu, carii cá nisce credinciosi si viteji, ce sunt, se lupta neincetatu pentru tronulu impieratescu, si cá unii dintre credinciosii acestia granitieri pentru credinti'a loru pentru imperatulu si pentru iubirea loru, care o au aratatu càtra natiile cele credincióse imperatului, nevrendu pe porunc'a rebeliloru a se bate cu ele, au fostu prinsii la rebeli spre cea mai mare durere si machnire a natiei si cumca tocma granitierii nostrii au fostu aceia, cari inca în lun'a lui Iulie 1848 au pornitu cu barbatie la lupta asupra rebeliloru. Mai pre urma amu spusu înal-

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Si éta iubitoru mei fii! éra potu dice, mangaiative! pentru-cà prébunulu nostru imperatu *Franciscu Iosifu* s'au înduratu a'mi respunde, cà descoperirea, care eu amu facutu despre credinti'a romaniloru càtra densulu, o primesce cu desfatare, si bucurie, cà 'lu dóre inim'a pentru primejdiile, care au trebuitu se sufere romanii, cà si ei voru fi intru tóte asemenea, si tocma asia cu celelalte popóra din imperatie.

Apoi amu mai fostu de vre-o trei ori si cu deputatii nostrii la imperatulu, si totudéun'a ne-au fagaduitu bune pentru noi. Asia dara nu trebuie se ne desnadajduimu, pentru-cà Ddieu grijesce de toti.

Ve dicu mai incolo, se ve mangaiati, pentru-cà ne au datu Ddieu unu imperatu milostivu, inaltu, care din iubirea, care o are càtra popórale sale, au datu in 4 Martie 1849 o constitutie, prin care face tóte popórele asemenea. Prin constituti'a acést'a s'au înduratu a asedia Majestatea Sa intre altele, cà 1. Uniunea tierii Ardélului cu cea a Ungariei sè se desfaca; 2. cà fia-care natie are drepturi asemenea de a'si pastra, si a'si cultiva nationalitatea 3. Asisderea tóte religiile au drepturi asemenea. 4. Formarea cea inlauntru a Ardélului se va statornic prin unu nou statutu in conglasuire cu constituti'a imperiala dupa temeiuulu deplinei neatárnari de tier'a unгурésca si alu asemenea indreptatiri a tuturor natiiloru din tíera. 5. Cá sè se faca si pentru averile granitieriloru legi deosebite, si cá se li se deie si loru usiorintiele si bunatatile acelea, care se voru dá si celorlalte clase de locuitori in tíera. 6. Ori-ce slugire si slujba urbariala sau iobagésca s'au stersu. 7. Toti, carii au cerutele invetiaturi, au dreptu la ori-ce slujba. Asia iubitoru mei, asia si nu almintrelea stau astadi lucrurile patriei nóstre, si ale popóraloru dintrens'a; nu trebuie deci se ve dati prada intristarii, ci intaritive cu inim'a si bucurându-ve se multiamiti lui Ddieu, cà asia stralucitu v'ati potutu aratá credinti'a càtra imperatulu nostru celu bunu.

Se ve bucurati, cà ati pututu aduce asia multe si maretie jertfe pentru apararea si susținerea tronului imperatescu. Adeveratu, cà jertfele nóstre nu se vestescu cu trimbiti'a resunatóre in tóte pàrtille, ba din potriiva sunt multe, care nici cà se ivescu la lumina, inse cu tóte acestea partea cea mai mare dintre ele e cunoscuta la inaltiatulu imperatu si la inalt'a lui marita casa, nu trebuie dar se ne desnadajduimu.

Se ve bucurati, cà ati pututu aratá iubirea vóstra càtra ostirile cele credincióse imperatesci, si le ati pri-

mitu in vremea cea primejdiósa cu bratiile deschise, in mijloculu vostru, in locasiurile vóstre, si aparându-le si viéti'a càndu erau prigonite de vrajmasi, voru povesti ostirile acestea totu-deauna simtirile vóstre cele omenesci, si totu-déuna ve voru laudá.

Se ve bucurati, cà ati avutu privilegiu a ve infrati cu tóte natiile credincióse imperatulu nostru, pe a carora dragoste puteti avea cu dreptate nadejde, pentru-cà unele dintrensele 'si voru aduce aminte, cà pentru-cà n'au vrutu fratii nostrii din regimentulu alu doilea de granitia a se osci asupra loru, au patimitu multe góne dela rebeli.

Se ve bucurati, cà mai multu nu va parasí romanulu nati'a si legea sa, nici 'i va mai fi rusine de densa, precum cu durere trebuie se marturisimu, cà s'au intemplatu in vécurile trecute; astadi e fia-care romanu falosu si trufasiu cu nati'a sa, cà este medulariu natiei credincióse monarchului seu, si cà este medulariu natiei bine placute celorlalte natii, cu care traimu sub binecuvatatulu sceptru alu inaltiatulu nostru imperatu.

Inca odata ve dicu: se ve bucurati, pentru-cà pe vechime va remànea nestersu in istori'a tierii si a natiei nóstre credinti'a nóstra, cea nepatata càtra imperatu, si ministeriulu seu, si viteji'a multoru barbati si femei din nati'a nóstra.

Deci se nu ve desnadajduiti pentru omorurile, arderile, jafurile si tóte relele, câte ne-au facutu nóue vrajmasiulu, pentru-cà tocma ele voru nasce vétr'a fericirei a totu némului nostru; paziti numai intielepciunea, si virtutea, si ve straduiti a ve infrumsetia tóte faptele vóstre cu acestea, si 'mi credeti, cà Ddieu si imperatulu nu ne va lasa.

Dóra nu sciti, cà sunt poftitu dela Escelenti'a Sa adàncu cinstitulu nostru gubernatoru, Domnulu br. de Wohlgermuth, cà se facu aratare despre veduvele si orfanii romaniloru, carii in vremea rezmiritiei cinstitu au caduitu pentru imperatulu, si despre cei ce schilavi si neputinciosi au remasu dupa resboiulu acesta, cà pentru ei sè se póta mijloci o ingrigire din vistieri'a statului, unu semnu mare si mangaitoriu alu milei parintesci a Escelentiei sale domnului gubernatoru.

Dara iubitoru mei! cà se ve folositi de bunatatile, de care v'au facutu pre voi partasi inaltiatulu nostru imperatu, este de neaparata lipsa, cà se fiti in tóte lucrurile vóstre intiepti, ascultatori si muncitori. Astfeliu de portare veti aratá atunci, càndu ve veti ferí de pe cate si de ori-ce slabiciuni; càndu veti fugí de patima, si ve veti purta dupa legile lui Ddieu, si ale imperatulu nostru, ascultându totu deodata si pe inainté statorii vóstrii, cari nemijlocitu priveghiaza pentru binele obscescu alu poporului. Iubitoru! Totu crestinulu e datoriu a fi cu paza càtra tropariulu craçionulu, in care cãntamu: Nascerea ta Christóse Dumnedieulu nostru, resarit-au lunei lumin'a cunoscintiei.

Cu adeveratu nascerea mântuitoriului nostru au resaritu lumii lumin'a cunoscintiei, pentru-cà dnulu nostru

Isusu Christosu au intrecutu pre toti invetiatorii lumii cu invetiaturile sale cele folositoare pentru totu nemulu omenescu, si adeca, si pre cei carii au traitu inaintea nasterii lui, dar si pe aceia, carii au traitu dupa nascerea lui.

Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu au invetiatu pe unulu adeveratulu Ddieu, facatoriulu ceriului si alu pamentului, vediutelu tuturoru, si nevediutelu, carele este in trei fece: Tatalu, Fiulu si Duchulu sfantu. Elu a invetiatu iubirea cea cãtra sine, si iubirea cãtra deapropupele, tãlcuindu totu deodata iubirea acẽsta cãtra deapropupele cu pild'a cea frumõsa a caletoriului din Ierusalimu la Ierichon, care cadiuse in mãnilu tãlhariloru, carii desbracãndu-lu pre elu si ranindulu s'au dusu, lasãndulu abia viu. Si s'au imtemplatu, de au trecutu unu preotu si unu levitu pre aceea cale, fãra se fia avutu mila de elu. Era unu Samarinenu mergendu pe aceea cale si vediendu'lu i s'au facutu mila de elu, si apropiindu-se au legatu ranele lui, turnãndu untu de lemnu, si vinu, si puindulu pe dobitoculu seu, l'au dusu la o casa de õspeti si au purtatu grije de elu. Inca au invetiatu domnulu nostru Isusu Christosu, cã totu poporulu se fia credinciosu cãtra imperatulu seu si cãtra mai marii sei. Acẽst'a lamuritu au aratatu fiulu lui Ddieu la intemplantu aceea, cãndu fariseii l'au poftitu, cã se le spuna, ce i se pare, cadese a se da dajde cesariului, au nu? Era Isusu intielegendu viclesugulu loru au disu: Ce me ispititi fatiarniciloru, aratati'mi banulu celu de dajde; era ei au adusu lui unu banu, si elu au graitu loru: dati inapoi dara cele ce sunt ale cesariului, si cele ce sunt ale lui Ddieu lui Ddieu.

Din aceste puçine cuvinte, apriatu se vede, cã dreptu cãnta biserica, cumca nascerea domnulu nostru Isusu Christosu au resaritu lumii lumin'a cunoscintiei, cãci invetiaturile lui asia sunt de luminate, cã lumin'a lumii, dãndu acelea omului povatiuire si indreptare in tôte imprejurarile vietii omenesti.

Pentru aceea iubit'a mea turma! se cuvine voue tuturora, carii intru Christosu v'ati inbracatu, adeca carii ati primitu invetiaturile lui, si prin aceea v'au resaritu lumin'a cunoscintiei datorintieloru võstre, cã se traitu dupa lumin'a acẽsta, cã insasi vieti'a võstra se dovedesca, cã v'au resaritu lumin'a cunoscintiei prin Nascerea Domnulu Nostru Isusu Christosu; primesce iubita mea in Christosu turma! invetiatur'a acẽst'a, care ti-o trimitu dupa invetiaturile unuia nascutu fiulu lui Dumnedieu, primesce dicu, si o hranesce in mintea si inima ta, si'ti intocmesce dupa ea faptele tale.

V'amu datu si in anulu trecutu multe invetiaturi, si intre altele v'amu supusu, cã iobagi'a se va sterge. Si éta iubitiloru mei! cã asia s'au intemplatu; despre adeverulu acest'a v'au convinsu pre voi si Escelenti'a Sa domnulu nostru gubernatoru br. de Wohlgemuth inca sub 27 Novembre anulu curgatoriu, dicendu-ve in scrisu, cã robot'a iobagi'a este stersa pentru toti vecii, si tieranii se nu aiba nici o frica sau temere, cã ar' cugeta cinev'a

a m...
mile võstre, ...
tului nostru imperatu.
de sama si la sfatulu celu ...
pentru voi toti, care au purcesu din par... inima a susu laudatei Escelentiei Sale totu in aceeași proclamatiune, unde adeca ve sfatuesce, cã de ore-ce nelucrarea, adeca lenevirea este celu mai mare dujmanu alu tieranului, se fiti muncitori, si timpulu celu de prisosu pentru economi'a võstra, se'lu intrebuintiati la aceea, cã se cãstigati unu banisoru pentru voi si pruncii vostri, neavendu nici o frica, cã pentru-cã de veti lucrã pentru bani, se va introduce érasu iobagi'a.

Vedeti iubitiloru! cum se ingrijesce imperatulu, si vitézulu ocãrmuitoriu alu tierעי nõstre pentru voi, si pentru folosulu vostru. Aratati dara in fapta, cã prin lumin'a cunoscintiei, care v'au resaritu prin nascerea Domnulu nostru Isusu Christosu pricepeti folosulu acestui sfatu parintescu, si'lu impliniti in tôte dilele vietiei võstre spre cinstea võstra, si spre binele vostru. Credeti'mi Iubitiloru! cã starea võstra multu atãrna pre viitoriu dela insasi portarea võstra, pentru-cã numai portarea buna si mintea sanetõsa potu norocí pe omu, si a'lu aduce la o stare fericita. Dela portarea cea buna atãrna si aceea, cã precumu acuma v'ati mântuitu de iobagiã, asia ve veti bucurã inca si de alte usiurari, daca ve veti aratã vrednici de acelea. Deci aratative cu blandetie si cu ascultare cãtra mai marii vostrii, si atunci Ddieu si imperatulu va fi cu voi.

In sfãrsitu ve trimitu binecuventarea mea archipastoresca poftindu-ve tuturora, cã sfintele serbatori ale nasterii si ale botezului Domnulu nostru Isusu Christosu, precum si ale anului nou in pace, in sanetate si in tóta indestularea, si spre mântuirea sufleteloru võstre la mai multi ani se le serbati si se le petreceti, si ve rogu cã unu tata pe fiii sei, cã se nu uitati stradani'a mea, care diu'a si nõptea o amu pentru voi, ci se o resplatiti cu ascultarea invetiaturiloru mele, se fiti cu fric'a lui Ddieu, cu credintia, cãtra imperatulu, cu dragoste cãtra deapropupele vostru, ori de ce nemu sau limba va fi acela, si mai pre urma se'mi indulciti rugaciunea mea, cu care me rogu: cã Tatalu nostru, carele este in ceriuri, se pazasca sfintele sale locasiuri, si tôte cetatile, orasiile si satele de ciuma, de fõmete, de focu, de sabie, de venirea asupra nõstra a altoru nemuri, si se ne izbavescã de resboiulu celu dintre noi si cã milostivu bunu si blãndu se fia bunulu si iubitoriulu de ómeni Ddieulu nostru, care se ne mântuie de totu reulu si se ne mi-luésca. Aminu.

Sibiiu, in 6 Decembre 1849.

Alu vostru de voi grijitoriu archiereu

Andreiu Siagun'a m. p.

(Urmédia).

La organizarea interna a scóloru de fete.

Petrunsu fiindu de convingerea, cà ori si ce părere, care tinde la imbunatatirea vre-unei institutiuni romànesci va fi bine primita de opini'a publica romànesca; ér' de alta parte sciindu, cà numai prin o schimbare reciproca de idei este posibila o inaintare, mi-amu luat voia a depune pe hàrtia unele gândiri referitóre la organizarea interna a scóloru de fete.

Chiaru si din motivulu fiind-ca astadi este o miscare fórté via in sinulu natiunei romàne in directiunea cultivarei femeii romàne, conformu dorintieloru si aspiratiuniloru poporului nostru, precum si de aceea, fiindu cà eu me afliu tocmai in curentulu acesta, amu crediutu de cuviintia se emítu unele pareri modeste, cari dóra aru puté si ele càtu de puçinu se contribue a pune o basa solida cresterii femeii romàne.

Parerile, pe cari me voiu nesuí a-le desvoltá aci, nu sunt de unu interesu localu numai, ci de unu interesu mai multu generalu, si ele fiindu de natura principiala, sunt chieste se aduca folosu nu numai scóloru nóstre de fete de aici, ci tuturor scóloru de categori'a acésta, ba asiu puté dice, cà chiaru tuturor scóloru de ori-si ce categoria.

Ca sè ne putem apropiá de rezolvirea cestiunii date, va fi bine pentru unu momentu sè ne inprospetamu in memoria, scopulu la care voimu se ducemu pre femeia romàna prin disele institute. Scopulu nu este altulu, decátu a dá femeii romàne o cultura generala, pentru a-si puté indepliní cu conscientiositate chîemarea pentru carea este destinata, amesuratu cerintieloru si aspiratiuniloru poporului romànu. Femeia trebuie deci pregatita astfelu, încátu se-si implinésca vocatiunea in familia si societate.

Mare si sublima este acésta vocatiune, cu multu mai mare decátu o credu aceia, cari vréu se smulga femeia din loculu ei destinatu si sè o arunce in valurile lumei. Între tóte notele, cari constituiescu notiunea „vocatiunea femeii“, mi-asiu permite cu asta ocaziune sè relevez singuru un'a, carea specialu pentru noi romàni trebuie se fie unu idolu, la care sè ne adunamu si se-i aducemu jertfá cu totii; acésta este: conservarea si consolidarea simtieméntulu nationalu romànescu.

Ce e dreptu, nu putemu sè ne facemu acusa, cà nu ne-amu fi purtatu si cà nu ne purtamu si acuma cu vrednicia, in punctulu acesta, dar de alta parte éra nu trebuie se perdemu din vedere nice aceea, cà multe din familiile nobile ale Transilvaniei s'au nutritu odinóra cu lapte romànescu. Daca acestea ar fi avutu femei romàne, cu inima romànesca, sumu siguru, cà ori-si ce desnationalizare érá imposibila, de óre-ce inpotenta se arata ori-si ce miscare, de a strabate in sinulu unei familii fatia cu spiritulu puternicu alu femeii. Acestea pazescu intocmai cá foculu „Vestalinelor“ sè nu se stinga de pre caminulu familiaru, foculu adeveratei iubiri si legaturi familiari; ér' strainismulu nu póte avé aici intrare.

Sè fi fostu asia, dar durere cà n'a fost, si de aci caus'a, cà nu avemu aristocrati*a*.)

Dar nu trebuie sè mergemu atátu de departe, ci sè ne marginimu la timpulu presentu si se observamu, sau mai bine disu, sè fimu observatu acésta. cu ochi de Argus in societatea nóstra mai inteligenta.

Toti, bine scimu, cum ni se presenta o familia romànesca de pre la Oradea-mare si alt'a de pre la Sibiu, càtu simtieméntu nationalu aflai acolo si aflai aici.

Daca érá vorb'a se incepi o conversatia cu o damicela de pre acolo, atunci trebuiai sè o dai pre ungrésc'a, ér aici pre la noi sè o dai cu nemtiésc'a, cá se fi priceputu**), daca doriai sè te indulcesci la audiulu unoru sunete de musica instrumentala s'au vocala, éra totu numai ungrésca séu nemtiésca. Se vorbesci ceva de literatura, totu pe córd'a aceea, ba unele mergeau atátu de departe, încátu isi urau limb'a, natiunea si obiceiurile nationali, ér' altele in cari forti'a straina n'a pututu se stinga de totu simtieméntulu nationalu, sè scusau cu aceea, cà nu sciu, neavèndu ocaziune se iuvetie, o scusa celu puçinu de suferitu.

Betràni nostri mai priceputi vedièndu acésta, s'au cugetatu asupra pericolulu si rezultatulu acestoru cugetari este curentulu amintitu. Daca ne place sè constatamu acésta, daca ne place sè credemu cà motivulu pentru care s'a începutu miscarea acésta a fostu cultur'a nationala, atunci sè ne placa a si cercá pre tóte caile posibile realizarea acestei intentiuni. Sè nu credemu, cà amu facutu destulu prin aceea, cà alegemu nesce persóne didactice, ci sè ne straduimu a conformá planulu de invetiaméntu conformu vointiei nóstre.

Mi se va raspunde, nu se póte, fiindu-cà noi suntemu siliti a ne tiné de planulu ministerialu, sau cine mai scie, de alu carei auctoritati scolare. Voiu raspunde, nu se póte, încátu privesce planulu ministerialu, d. es. din celelalte obiecte de invetiaméntu, dar se póte încátu privesce limb'a si literatur'a romana, nefiindu-i acesteia legate mànile prin susunimítulu planu. Mie mi se paru planurile pe care le facemu: cu ordinea sintactica, gramatica, stilistica, literatura nu prea corespundietoriu pentru ajungerea scopulu. Nu chiaru si din acelu motivu, fiindu-cà le vedu asia separate unele de altele. Eu marturisescu sinceru, cà nu pré sperezu multu dela unu astfelu de planu si mai cu séma atunci nu, càndu invetiatoriulu nu va scí se-lu netediésca încátva prin metod'a

*) Adeca aristocrati'a feudalá? Remàne deocamdata intrebare deschisa, daca ar fi fost mai bine de poporulu romanu cá se aiba aristocrati'a feudalá cá romana, sau cà tocm'a aceea ar fi causatu perirea natiunei romane. Feudalismulu a fostu si pentru alte popóra europene unu adevratu blastemu. Elveti'a, Greci'a, Serbi'a, Bulgarii s. a. s'au susținutu si respective emancipatu prin comerci, industria, apoi scóle si arme.

Red.

**) Si acum se mai póte observá câte odata aceea datina urita.

lui. Fostul directoru alu scólei civile de fete a publicatu în program'a anului trecutu scolaru, unu tractatu referitoru la „Limb'a romana in scólele de fete“ purcésa dóra chiaru din indemnulu unei imbunatatiri. Eu cu partea aceea, carea descrie feliuritele metode de astadi in propunerea limbei materne, me dechiaru pe deplinu multiamitu, nu potu inse de locu se me inpacu cu propunerile de imbunatatire, fiindu acele puse pe o basa falsa, dupa-ce principiulu stabilitu a fostu trecutu cu nedreptu de pre unu terenu pre altulu si nu póte fi întrebuintiatu in modulu cum crede dènsulu. Dar' aci nu e loculu pentru o astfelu de discutie. Destulu atàta, cà prin acésta se exprima o trebuintia si ne îndemna se cugetamu, éra acesta e de ajunsu meritu si recompensa.

Eu din contra îmi inchipuescu, cà cu literatur'a sè se încépa deodata, se întielege nu cu istori'a literaturii, si apoi de acésta incopciate si gramatica si sintactica si stilu. Asia treptatu purcedièndu, te trediesci in fine, cà le scii pe tóte, cu multa usiurata si cu unu mare fundamentu. Dupa mine, scopulu limbei materne nu este numai a vorbí si a scrie bine si curatu românesc, ci mai vèrtosu a cugetá si a simtí românesc. Inse cum se póte acésta, când eu odata punu pondulu numai pre forme gramaticali, altadata numai pre topica, altadata pre stilu etc? Dupa mine acésta este imposibilu. Noi trebue se introducemu pre eleve in modulu de a cugetá si de a simtí asi'a cum cugeta si simte poporulu român, daca voimu cá se'lu iubésca si se'lu pretiuiésca pre acesta. Acésta nu o putemu decâtu introducèndu-lu in modulu de cugetare alu aceluor poeti si literati, cari sunt óre-cum reflexulu vietii spirituali alu poporului; acésta nu o putemu atunci, cându ne ținemu mortisiu de ordinea stabilita mai susu. Trebuesce unu planu întocmitu dupa cerintiele nóstre si ordinaru dupa modulu de dezvoltare psichica a elevuluor. Acésta ar fi in scurtu parerea mea, carea in detaiu apoi ar merge fórtu departe, avèndu sè se decida, cari autori se-i alegi si pentru-ce motive, apoi care autoru se potriveste pentru cutare clasa etc, totu întreburi, la cari ne póte dá respunsu numai eti'a, simtiulu nostru naturalu si psihologi'a.

Altcum sè nu ne inchipuimu, cà esista dóra vre-o scóla, in carea sè se urmeze astfelu; pentru acésta nu este scól'a presenta, ci ceea a viitoriului.

Acesta ar fi unu mijlocu pentru cultivarea simtiemèntulu nationalu; dar se nu uitamu de alta parte nici istori'a nationala, carea e privita in tóte statele de celu mai puternicu mijlocu pentru a sadí in cinev'a simtiemèntu nationalu. In Germani'a au stabilitu aderentii pedagogiei moderne, cà in scólele poporali sè se invetie numai istori'a nationala, dara bine si cu fundamentu, ér' nu întréga istori'a, precum bunaóra se încerca la noi. Aici in patri'a nóstra, in impregiurarile date aru fi imposibilu acésta; aru fi imposibilu inse si pentru-cà nóue ne lipsesce o istoria de feliulu cum amu dorí, parte fiind-cà mai avemu unele puncte negre, neclarificate in trecutul nostru, cà colonisti romani, parte ne lipsesce o atare istoria, fiind-cà nu cutéza nimeni a se apucá

de o munca asia zadarnica, dupa-ce scie din capulu locului, cà ea nu va fi admisa in scóle.

Asia dara din partea acésta pucina sperantia pentru ajungerea scopulu amintitu mai susu. Cine inse ne póte oprí a nu ne folosí de istori'a romana cea plina de fapte maretie, de inspiratiuni nobile si din contra, cu atàtea si atàtea invetiaturi folositoare? Sunt puternici acesti doi factori in dezvoltarea simtiemèntulu nationalu, dar' nu este de mán'a a dou'a nici music'a nationala. Cine nu scie càta fortia nationala jace in acésta? Cine n'a vediutu entusiasmulu némtiulu la càntarea; „Deutschland, Deutschland über alles etc“? Cine n'a observatu dispositi'a sufletésca a Francesulu, Italianulu, Ungurulu la intonarea cànturiloru loru nationalé?

In fine cine n'a vediutu pre Romanu, càtu este de insufletitu la audiulu càntulu „Destéptate romane“? Dicu, cine n'a vediutu, pentru-cà me temu a dice cine nu vede. Nu cum-va sè ne duca óre prea departe precautiunea cea mare?

Este fàra indoiéla music'a unulu din cele mai insemnate mijlóce, pentru a ținé susu si desteptu simtiemèntulu nationalu. Au nu o scimu noi acésta, din patianiile nóstre, cu bunii nostri vecini?

Daca asia stà lucrulu, óre facemu noi totu posibilulu cà se profitamu de acestu factoru, dupa cum se cuvine? Óre compositorii nostri sunt convinsi despre acésta? Óre își aducu ei aminte, cà unu progresu in limb'a nóstra a fostu posibilu numai intorcèndu-ne la poporu? Óre crede cineva, cà e posibila o cultura, carea nu aru fi in conformitate cu individualitatea natiunei? Óre nu scie lumea, cà pentru romani este mai multu o hora nationala, decâtu o opera clasica a lui Mendelssohn, Beethoven etc? Este mai multu pentru aceea, fiind-cà ea isvoresce din inima si merge la inima; este mai multu, fiind-cà avemu pricepere pentru ea, avemu cá se vorbescu psihologicesce, idei apperceptive.

Societatea românésca aru trebú se faca presiune asupra compositoriloru nostri, cà se nu pérda din vedere acestu principiu culturalu, care se reduce la individualitatea nationala, si se nu vîrasca straina in sângele nostru, nici chiaru din motivulu unei premeniri. Noi sè ne cladimu edificiu culturalu pre natur'a nóstra propria, daca voimu sè nu se restórne.

Aru trebú, cà in scólele nóstre sè se țina mai multu la acésta. Aru trebú cá elevele scóleloru de fete sà se familiarizeze mai multu cu acestea, cà se avemu de aci inainte familii adevèratu românesci. Spre scopulu acesta aru fi de lipsa, cà sè se aduce si aci materialulu de lipsa si sè se arangeze érași dupa anumite principii, ér' sè nu se lase de totu in voi'a libera a instructoriloru de piano si musica vocala. Cu acestu factoru din urma amu trecutu mai cu séma pre terenulu arteluor; se remànemu puçinu totu pre acestu terenu si sè ne socotimu nu cumva, mai gasimu aici ceva, care aru puté se ne faca servitii bune scopulu nostru.

Pàna acuma ne întreținuramu cu aceea-ce procura urechii placere; se vedemu óre nu aflamu ceva si pentru placerea ochiloru?

Cetitoriulu cugetatoru prea usioru pôte se afe intentiunea mea; elu scie bine, că eu cugetu la portulu nostru nationalu. Acestu portu frumosu, care a fostu in stare se inspire pre regin'a României; acestu portu care prin placutele sale forme a sciutu se stôrca admiratiunea strainiloru; acestu portu, care astadi incepe a servi cá ornamentu in salóne, sè nu merite óre o mai deaprópe consideratiune din partea dameloru române? Se nu fia pusu mai pre susu decâtu sdrentiele straine? Nu me indoescu despre contrariulu, căci dovada ne sunt diferite ocazioni, cându damele nóstre se mândrescu cu portulu nationalu. Dar se si cuvine sè se mândrésca si aru fi o mare ruşine pentru aceea, carea nu o aru face. Nu numai pentru aceea, fiindu-că e alu nostru, merita atăt'a consideratiune, ci mai virtosu pentru frumosulu reprezentatu in feliuritele combinatiuni de colori si forme.

Valórea lui din punctu de vedere esteticu este mai presusu de tóta indoéla, si scólele de fete unde se cultiva lucrulu de mâna trebuie sè nu-si uite de chiemarea loru de a sadí iubire si placere ficeloru române pentru acesta si mai cu séma, fiindu-că este atátu de insemnatu pentru desvoltarea gustului esteticu si inca in sensu nationalu. Dreptu aceea, cu o mare bucuria am cetitu apelulu, comitetului „Reuniunei femeiloru române“ din locu din anulu trecutu, in care erau rugate damele române se binevoiasca a colectá modelle din poporu pentru scól'a nóstra cu scopulu mai susu indicatu. In momentulu cându mi-a venitu apelulu acesta la mâna amu simţitu o deosebita bucuria, vedendu tendenti'a nobila a acestoru dómne. A trecutu dejá acumu cătu-va timpu de atunci si astadi ne aflamu in placut'a positia de a si avé unele modelle din diferite parti locuite de Români. Ce e dreptu, apelulu n'a aflu resunetulu meritatu, dar' totusi onóre acelor'a, cari au priceputu intielesulu acelu apellu si onóre acelor'a, cari au initiatu lucrulu. Unu inceputu este o lucrare de jumetate se dice, si cu dreptu se dice. Dar sè speramu, că mai este timpu sè se arete interesu si acolo, unde pâna acum'a n'a fostu.

O asemenea tendintia nobila merita recunoscinti'a nóstra si pôte servi de modelu dameloru române de pretutindenea.

Istoriculu criticu si nepartinitoriu va trebui sè recunósca, că damele române din Sibiiu, au unu titlu de meritu la desvoltarea culturalu istorica a poporului romanu din acestu deceniu. Si credu că nu pecatuescu, daca imi permitu se-o spunu crediendu că n'amu spusu decâtu purulu adeveru. Trebuie sè ne dedamu noi Români a privi lucrurile dupa realitatea loru si se nu ne ascundemu in fati'a adeverului, dându fia-carui'a ce este alu seu, dupa principiulu: „Suum cuique“.

Modellele din lucrulu de mâna tîeranescu suntu de unu folosu triplu, odata fiind-că prin ele intentionamu a desvoltá simtiulu esteticu si preste totu de observare; a dou'a fiind-că voimu a desteptá in eleve iubire si placere fatia cu portulu romanescu, éra a trei'a fiind-că voimu se dedamu pe eleve a lucrá cu motive românesci. Éta deci folosulu acestui

mijlocu, éta deci mijlóce plausible pentru desvoltarea si conservarea simtieméntului nationalu.

Me aflu acum'a la finea cercetariloru intentionate si repetu inca odata, că factorii amintiti suntu de cea mai mare importantia pentru realisarea dorintieloru si aspiratiuniloru nóstre. O reforma in sensulu acesta deocamdata, a-si dori eu scóleloru de fete. Este de sine intielesu, că tóte deodata nu se vor puté realisá; dar, odata inceputulu fatcutu, cele urmatóre se voru desvoltá de sine. Suntemu prea dedati noi a pripí lucrurile, ceea-ce isi are caus'a si in temperamentulu nostru nationalu.

Inchieiu cu dorinti'a de a fi ocnsiderate aceste pareri, numai intru atăt'a, încátu ele o merita si a fi primite numai cu acea bunavointia, cu carea au fostu ele emise criticei publice. *Dr. Petru Spanu.*

Portulu nationale la poporulu nostru romanu.

Intre cele cincisprediece puncte principali ale programei de activitate adoptate de cătra prim'a adunare generala a asociatiunei transilvane, ţinute in Novembre 1861 la Sibiiu punctu 5 suna asia:

„Descrierea comparativa a porturiloru romanesci din punctu de vedere alu folosului cu privire la clim'a si totodata din celu esteticu. Deslegarea cestiuiloru, care din tóte porturile romanesci de ambele sexe pôte se fia si mai corespundietoriu climei, si mai frumosu, cum si care porturi aru fi se dispara cu totul, sau incai sè se mai cultive“.

Atátu si mai multu nimicu nu cuprindea acelu punctu alu programii de cultura nationala din 1861; aceeaşi inse presupunea unu studiu practic facutu in timpu mai indelungatu de cătra ómeni scutiti de preocupatiuni si nici-decum sclavi ai modeloru. Punctulu 5 alu programei dedea problem'a si cu ea materia fórte bogata pentru unu volumu pântecosu. A culege porturi din tóte regiunile locuite de romani, a le compara intre ele apoi cu porturile altoru popóra conlocuitoarei sau vecine, a'si căstiga portrete copiete, sau asia numite tablouri de ale domniloru si ale boieriloru mari si ale femeiloru si prunciloru de prin bisericile Romaniei, dela familii renumite; a le cauta in pinacotece si musee straine, a cautá in chronicari cá se vedemu cum descriu aceia portulu unoru familii mari, din care au esitu barbati de statu; a merge apoi departe prin lungimea vécuriloru in imperiulu bizantin; a trece de acolo la colum'n'a lui Traianu si a examiná portulu tuturoru figuriloru omnesci de pre aceea, legionari, daci, dace si altele, a cerceta si porturile poporului italianu mai alesu in muntii apennini, pre unde s'au mai conservatu portulu anticu millenariu; a te întórce si intre popórele din peninsul'a balcanica macedo-romani, arnauti, greci, bulgari, serbi; a mai vedea si ce au imprumutatu popórale christiane din portulu mohamedaniloru turci si dela alte popóra din Asi'a mica, — tóte acestea sunt probleme ethnografice, care ceru fatige si perseverantia.

Dara in fine ce folosu practic u amu avea noi din tóte acestea cercetari, care ar' costa sume fórte considerabile? A descoperi tocm'a in muntii apennini si in alte parti ale Italiei catrinti'a romanésca si mai multe forme de invelitori ale capului la femei, precum si inpletirea si concietur'a perului, bratiariulu (ciupagu) si cingatorile sau bránele la femei; a vedea pe column'a lui Traianu legionari si pre toti comandantii loru mari si mici incinsi cu sierpare de piele cu catarami, incaltati cu sandale curelate, càroru astadi le dicemu opinci; óre acestea si alte multe note caracteristice pre lãnga limb'a nóstra se nu destepete in noi consciinti'a de aceea ce suntemu? Si acelu vesmentu lungu si largu tiesutu de femeile romane din lãna alba, asia cum se mai pórtã elu in districtulu Hatiegului si mai preste totu in Banatulu Craiovei, ce este elu mai puçinu decãtu toga alba, toga candida, de unde s'a nascutu si cuventulu candidatus, pentrucã la alegeri se imbracau in toga alba, de unde cuventulu „Togatus“ a remasu cã reminiscencia numai la studentii din scólele superiori ale unoru popóra protestante spre a'i distinge de „clamidati“.

Pãna in anulu 1848 locuitorii romani fruntasi din Sacele (Siete-sate) si locuitorii din suburbea Brasiovului se purtau in toga lunga de panura alba-curata, tivita cu negru (praetexta) si la mãneci cu refrecu indoitu; asia inbracati mergeau la sf. biserica, la solemnitati familiari la autoritatile publice si cu alte ocazioni, in care se cerea cã sè se presente cu demnitate de barbati matori si seriosi. Unu portu mai demnu de barbatu nici cã se mai póte. In dilele nóstre fũ exilatu si acela de asia numitele petecutie nemtiesci sau francesesci, precum u fostu scóse si dela aristocrati caftanele turcesci, care inca nu erau altu cev'a decãtu totu toga, numai nu alba, ci de stofe fórte diferite, inpestritate cu colori cã vestmintele bisericesci la Christiani, asia cum au fostu ele introdu-se in ritu din acele a tieri asiatiche, unde campiile semenate cu flori si frundie de o varietate admirabila indémna si provóca pe ómeni cã se le imitedie pe vestimentele loru, éra pe femei le farmeca, cã se apuce fusulu, sè se asiedie la resboiu, se tiese, apoi se cóse si se chindésca. De aci vine, cã la femeile orientale si meridionale simtiulu frumosului si gustulu se desvólta de sinesi, pe cale firésca, prin urmare fórte usioru, in mijloculu frumsetieloru naturei, fãra cursuri estetice de pre la universitati din tieri, a càroru clima te impinge la melancolia si hipocondria.

De nu ar fi mai fostu si alte cauze grave, chiar si politice, pentrucã indata in 1862 se si deschidemu prim'a expositiune curatu romanésca, aceea unica de a vedea adunate la unu locu unu numeru considerabile de porturi romane ar fi fostu de ajunsu, pentrucã se ne supunemu la o intreprindere grea, ne mai vediuta la romani, problematica, inpreunata cu risiculu de a nu reusi, asi perde o suma respectabila de bani. Acea intreprindere a reusitu cu unu frumosu càstigu materialu pentru cass'a Associatiunei transilvane dupa coperirea deplina a tuturoru speselor. A fostu inse fãra asemenea mai importantu celalaltu càstigu trasu din acea

expositiune, in urmarea multimei de porturi romanesci adunate acolo spre mirarea nóstra si cu atãtu mai virtosu a neromaniloru, cari pãna atunci nu crediusera cã ar fi cu putintia, cã se easa din mãnile femeiloru romãne atãtea obiecte tiesute, cusute, brodate, inffloritate, intru o varietate necunoscuta pãna acum.

Intocma aceeaasi se póte dice si despre expositiunea initiata la 1881 in Sibiu, cu adaosu inse, cã acésta fũ si mai bogata decãtu cea de inainte cu 19 ani, precum avea si natiunea totu dreptulu cã se o védia mai inaintata.

Óre inse pãna la 1862 nu reflectase nimeni la portulu nostru nationalu si mai alesu la celu femeiescu? De siguru cã au mai cugetatu si alte persóne multu mai inainte la modulu cum 'si preparã poporulu imbracamintea sa si cum o pórtã. In anulu 1843 frumós'a Dómna Mari'a n. Vacarescu, cununata in a dou'a casatoria cu Domnulu Munteniei Geórgie Bibescu, s'a prezentatu in unulu din porturile cele mai frumóse ale patriei sale, precum se mai póte vedé ici-cólea pe la familii patriciane in portretele sale. Daca Dómn'a Mariti'a, precum fi diceau contimpuranele sale, nu aflase in acea epoca imitatóre, caus'a se póte descoperi usioru atãtu in spiritulu acelei epoce, cãtu si mai virtosu in situatiunea fórte critica a tieriei, a gubernului si a principelui, pre când in realitate despoti ai tieriei erau consulii generali ai Russiei, si intru adeveru cã Bibescu a statu pe tronu numai pãna in Iuniu 1848. Mai erã si alta cauza, care inpedecã petrunderea portului nationalu in clasele superiori ale societatii. In urmarea starei decadiute si umilite a poporului a caditu si portulu seu in despretiu atãtu mai umilitoriu, cu cãtu sub domni'a de 100 de ani a greciloru nu numai familiile boieresci, dara si clasele de comercianti si de industriari au luat porturi orientali in materia si forma, éra mai târdiu in districtele campene portulu romanescu a disparutu chiaru si dela sate, incãtu numai in unele locuri fi remase câte o urma. Singuru la Moldov'a mai vediuramu preste vara cocóne mari cu invelitori in capu, intocmã cã si tieranele, puse asia, incãtu se le si stea fórte bine, se le si apere de radiele ardietóre ale sórelui.

A trebuitu cã in Romani'a se urmedie in vre-o treidieci de ani o serie de evenimente mari si decisive; consciintiei nationale in clasele proprietariloru mari si preste totu in inteligenti'a superióra, inca si la clasele orãsene, la burgesime sè i se dea câte unu stramuru viguros, éra poporatiunea rurala se'si recastige libertatea personala, sè se simtia si ea o mu, pentrucã tóte clasele societatii se'si víie mai aprópe un'a de alt'a, fecóruulu saténului trecutu prin scóle se ia de consórtã pe fiic'a comerciantului, precum o luã nu asia de multu veneticulu grecu, bulgaru, arnautu sau si turcu baptizatu, pentrucã portulu poporului adusu de pre sub munti se ajunga mai anteiu in sal'a de parada a capitalistului, de unde apoi sè se inaltie in salóne. Acestu din urma inse erã unu pasu mai greu de facutu. Multe cocóne mari, descendente din familii patriciane vechi, inspirate de adeveratulu patriotismu luminatu aru fi voit se faca acelu

pasu, daca nu s'aru fi temutu sau de rivalitatea altor'a, sau cã póte ómenii inca n'au ajunsu cá se intieléga insemnatatea portului anticu. A trebuitu se viie in acea tíera principes'a Elisabet'a de Wied, astadi dupa nepe-trunsulu destinu ddieescu regina a Romaniei, care dupa-ce a comparatu porturile femeiesci, alegédu-si din trensele, si-a disu: „De astu remanea eu singura in acelu portu, ílu voiu gati, ílu voiu pune si purtá“.

Ómenii inse'si punu intrebarea, cã fatia cu tirani'a modeloru domnitóre si necurmatu schimbate din véculu nostru, care a pututu fi adeveratulu scopu alu reginei cu restaurarea portului romanescu. Respunsulu va urmá in altu Nr.

Regin'a nicidecum nu a remasu ea singura in costumulu femeii romane, ci pre lângã ce s'au inplutu cu elu salónele, s'au deschisu spre acelu scopu lucratorii (ateliere) la Golesci, la Asilu, la institutul Furnic'a, fundatu de damele din capitala; sute de femei lipsite, dara muncitóre, ísi cástiga pãnea de tóte dilele cu lucrarea la costume femeiesci. Suveic'a, undrelele si acele cadiusera de multu din mànile multoru mii de femei; astadi ele au éراسi de lucru preste érna si de primavara, pãna ce au se ésa la ale cãmpului, la sapa si la secere. Nu este nici-o indoiéla: fabricele straine facu fórte mare concurentia preste totu lucrului de màna; acestu din urma inse merita cá se fia luat in deaprópe consideratiune din punctu de vedere multu mai inaltu decãtu ar fi numai castigulu sau daun'a materiala. Las' cã sunt fórte multe lucruri de màna, care nu se potu face prin machine, ci chíaru si pe la fabrice le facu totu femeile; dar' apoi facédu abstractiune dela ori-ce obiecte de luxu curatu, la care omulu saracu nu ar trebui se aspire nici-odata, dara apoi lucrurile neaparatu trebuitóre pentru casa si famili'a, care se tiesu si se cosu in casa, sunt de regula intreitu si inpatratu mai solide si mai traitóre decãtu cele fabricate cu maiestria. Este inse o alta consideratiune care primédia pe tóte, la care noi amu reflectatu si la alte ocasiuni, pe care nici-odata nu o vomu perde din vedere. Ce se faca femeile poporului tóta ern'a din postulu Craciunului pãna la Pasci fara nici-unu lucru? Sub pretestulu de nimicu, cã pansari'a este fórte ieftina la jupanulu Gaspar sau la jupanulu Moischele, femeile se stea síese luni de dile cu mànile in sinu, sau se mérga cu barbatii la càrciuma, sau se intre in vre-o aliantia cu satan'a, mai alesu daca nu are nici prunci, sau daca e fata mare? Otium est pulvinar diaboli — lenea este perin'a diavolului. Dati de lucru femeii romane, desí numai in proportiunea puteriloru sale, éra nu munca grea si brutala, dati'i inse de lucru, care 'i prelungesce viati'a, o ține si in voia buna.

De cându consórt'a principelui Montenuovo a cumparatu pela 1867 aici in Sibíu cãtev'a costume femeiesci cá se trimita la unele amice ale sale in Vien'a si de cându fratii Nasaudeni avusera fericirea, cá Maiestatea Sa imperatés'a si regin'a Austro-Ungariei, patrón'a gratiósa a Reuniunei femeiloru romane din Brasiovu, se binevoiesca a primí preã frumosulu costumulu femeiescu,

de atunci tieseturi si cuseturi romanesci din Transilvania si Banatu se ceru mereu spre a se trimite in alte țeri; desemnuri si motive fura fabricantii de pre modéle de ale femeiloru nóstre; dupa formele de catrintie se facu perdele mari la ferestri, coperte pe paturi, covóra, ínbracaturi de mobillii, fetie de mese, chíaru si stofé de rochii si altele multe.

B.

(Urmédia).

PARTEA OFICIALA.

Nr. 109/1889.

Procesu verbale

alu comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului român, luat in siedint'a dela 17 Aprilie 1889.

Presiedinte: Br. D. Ursu. Membrii presenti: Dr. Il. Puscariu, Iosifu St. Siulutiu, Ioanu Popescu, Elia Macellariu, I. V. Russu, Z. Boiu, P. Cosm'a, B. P. Harsianu.

Secretariu: Dr. I. Crisianu.

Nr. 31. Din partea On. Academii c. r. de sciintia din Vien'a s'au transpusu pe sém'a bibliotecei Asociatiunei urmátórele publicatiuni:

a) Sitzungsberichte der philos. hist. Classe Bd. 114. H. 2. und Bd. 115.

b) Sitzungsberichte der math. naturw. Classe I. Abthlg. (1887) Nr. 1—6 und 6—10, II. Abthlg. (1887) Nr. 3. 4—5 6. 7. 8—9. 10, III. Abthlg. (1887) 1—5. 6—10.

c) Denkschriften der math. naturw. Classe, Bd. 53.

d) Archiv für Kunde Öst. Geschichtsquellen Bd. 71. H. 1—2. und Bd. 72. H. 1. (Ex. Nr. 86/1889.)

— Cu multiamita spre sciintia, avédu a se adeverí primirea, ér publicatiunile trimise a se incorporá la bibliotec'a Asociatiunei.

Nr. 32. Directiunea scólei civile de fete a Asociatiunei substerne spre revisuire procesulu verbalu, luat in conferint'a ordinara a corpului didacticu dela numit'a scóla la 20 Martie a. c. (Ex. Nr. 95/1889.)

— Cuprinsulu procesului verbalu substernutu se ia cu aprobare spre sciintia.

Nr. 33. Dlu advocatu I. Fulea din S. Sebesiu prin hárti'a dto 30/III. a. c. substerne actiunea Nr. 109 dela institutul de creditu si economii „Sebesian'a“ in valóre de 50 fl, legatulu dupa reposatulu preotu Nicolau Lazaru. (Ex. Nr. 96/1889.)

— Spre placuta sciintia. Actiunea substernuta s'a transpusu la cass'a Asociatiunei.

Nr. 34. Societatea „Transilvani'a“ din Bucuresci transpune sum'a de 200 fl. v. a. pentru meseriasii sustinúți de dèns'a pentru timpulu dela I/IV—I/X. a. c. (Ex. Nr. 97/1889.)

— Spre sciintia, avédu a se adeverí primirea.

Nr. 35. Onorat'a Directiunea a institutulului de creditu si economii „Albin'a“ din Sibíu incunoscíentiéza comitetulu, cã adunarea generala a numitului institutu, ținuta la 29/III. a. c. a votatu din sum'a destinata spre scopuri de binefacere;

fl. 500 — pentru trebuințele curente ale școlii Asociației, apoi fl. 500 cu scopu, că din acelea să se creeze 10 stipendii à 50 fl. pe anulu școl. 1889/90, pentru copile de parinti mai săraci, care voru fi primite in internatulu institutulu Asociației. Condițiunile concursulu le va pute stabili comitetulu Asociației fără vre-o restringere, deore-ce institutulu „Albin'a“ nu-si reserva nici-unu dreptu.

Intrég'a suma daruita de fl. 1000 s'a transpusu in contulucurentulu Asociației. (Ex. Nr. 98/1889.)

— Cu multiamita spre sciintia. In scopu de a se pute face la timpu conferirea stipendiiloru, secretariatulu primesce insarcinarea, de a pregati până la proxim'a șiedintia a comitetulu unu proiectu de concursu, conținendu stipulațiunile necesare.

Nr. 36. On. Directiune a institutulu de creditu si economii „Ardelen'a“ din Orestia trimite sum'a de 50 fl. votata de adunarea generala a numitulu institutu pentru trebuințele școlii civile de fete a Asociației. (Ex. Nr. 99/1889.)

— Cu multiamita spre sciintia, avendu a se adeveri primirea sumei trimise.

Nr. 37. Invetiatoriulu dela școl'a civila de fete a Asociației, dlu P. Spanu, cere, cu scopu de a pute face examenulu prescisu de calificatiune in Budapeș'ta unu concediu cu incepere dela 1/V. a. c. si până la terminarea numitulu examenulu, carele va avé locu in 16/VI. si dilele urmatóre ale a. c., ingrigendu-se de o suplinire partiala pe timpulu absentarii sale. Pentru acoperirea speseloru de drumu, precum si a speseloru cu examenulu si cu procurarea cartiloru trebuincioșe, dlu Dr. P. Spanu cere unu ajutoriu de 100 fl. v. a.

On. Directiune a institutulu respundiendu la invitarea, ce 'i s'a facutu din partea presiului comitetulu: că sè-si dea parerea asupra cererei dlui Dr. P. Spanu, recomanda cererea numitulu invetiatoriu încatu pentru concediu, inse numai pentru casulu, cându ceilalti invetiatori voru remanè la postulu loru; pentru casulu, cându si ceilalti invetiatori aru cere concedii: On. Directiune e de parere, si propune, că in locu de concedii, sè se inchee in acestu an exceptionalminte mai de vreme anulu școlaru.

Incātu privesce cererea referitóre la unu ajutoriu de 100 fl. On. Directiune o recomanda spre incuviintiare. In legatura cu acèsta se presenta si cererile invetiatoriloru Mihaiu Pèrvu si Dr. V. Bolog'a pe lâng'a o comitiva din partea On. Directiuni.

Mihaiu Pèrvu cere unu concediu cu incepere din 5/V. a. c. si unu ajutoriu de 100 fl., ér Dr. V. Bolog'a unu concediu cu incepere din 1/VI. a. c., eventualu incheerea anulu școl. cu acestu datu, si unu ajutoriu óre-carele: ambii cu scopu, de a merge la Budapeș'ta spre a depune examenulu prescisu.

On. Directiune recomanda ambele cereri încatu pentru ajutóre, ér încatu pentru concedii revine la alternativ'a, ce o a pusu fatia cu cererea dlui Dr. Spanu, opinandu, că in locul acelor'a sè se inchee in anulu acesta exceptionalminte mai de vreme anulu școlaru. (Ex. Nr. 102, 103/1889.)

— Avendu in vedere, ca incuviintandu-se cererile presentate, ca școl'a se nu remana fără invetiatori, amu trebuí se recurgemu la supliniri; avendu in vedere, că suplinirile

pe timpu mai indelungatu si numai a unei puteri didactice, efeptuite prin persóne altfelu ori-cātu de destoinice, dar care stau afara de școl'a respectiva, suntu in defavorulu școlii, mai vèrtosu in ceea-ce privesce mersulu invetiametulu; Avendu in vedere, că concediile cerute din partea invetiatoriloru Dr. P. Span, Michaiu Pèrvu si Dr. V. Bolog'a cadu intr'unu timpu, carele e menitu aprópe exclusivu pentru repetitiuni, si carele reclama mai multu cá ori-care altulu, presentia si control'a invetiatoriloru ordinari; Avendu in vedere, că incuviintandu-se cererile presentate, încatu pentru concedii, școl'a ar' remanèa mai multe septemani de a rëndulu in manile a doue respective a unei singure puteri didactice ordinare, care, cu totu spriginulu substitutiloru pasi in vedere, n'ar putea se provada, decâtu numai o parte mica din órele prescise de invetiametu, ér' partea cea mai mare a numiteloru óre ar cadea in șirulu óreloru libere, ceea-ce nu e chiebatu a inainta binele moralu alu elevelor. Avendu in vedere, că asociatiunea abia dispune de mijlócele de lipsa spre a putea acoperi trebuințele curente ale sale si ale școlii; Avendu in fine in vedere, că toti invetiatorii petenti s'au deobligatu la primirea oficiiloru, ce le ocupa, că le primescu pe lâng'a condițiunea, de a face inca in decursulu acestui anu examenulu prescisu de calificatiune, fără a fi facutu din parte'si vre-o reserva, pe care s'ar putea intemeia cererile presentate: comitetulu ținendu contu de interesele școlii si de mijlócele asociatiunei, pe lâng'a tóta bunavointia, nu póte incuvintia cererile presentate pentru concedii si ajutóre in tóta extensiunea loru.

Spre a face inse dloru invetiatori petenti tóte inlesnirile posibile încatu pentru mergerea mai de cu timpu la Budapeș'ta, si pentru facerea examenulu prescisu, comitetulu e aplicatu a'si da consimtiementulu, că examenele publice in acestu anu sè se faca mai de vreme, si anume in primele dile ale lunei Iunie a. c., atunci sè se incheie si anulu școl., ér' domnii invetiatori petenti sè se póta duce inmediatu dupa incheiere la Budapeș'ta.

Aceia dintre domnii invetiatori petenti, cari voru depune examenulu de calificatiune cu succesu, si voru deveni invetiatori definitivi, voru primi si ajutoriulu cerutu de câte 100 fl. v. a.

Si până atunci li se face dloru invetiatori numiti inlesnirea, ca cu inceputulu lunei Iunie a. c. li se anticipéza tóte competintiele din salariu si din banii de quartiru pe cele 3 luni de vara si anume pe Iunie, Iulie si Augustu, cu aceea inse, că dlui invetiatoriu Dr. V. Bolog'a 'i se va detrage anticipatiunea, ce 'i s'a facutu mai inainte.

Nr. 39. Directiunea dela școl'a asociatiunei substerne spre revisuire conspectulu cartiloru, ce voru avea a se folosí pe annlu școlariu 1889/90 la numit'a școl'a (Ex. Nr. 106/1889).

— Conspectulu substernutu se ia la cunoscintia cu aceea, că onor. directiune se caute a inlocuí manualulu neaprobatu din limb'a germana de Lüben Nacke cu altulu aprobatu, eventualu a'i cere aprobarea dela locurile competente.

Nr. 40. Representantulu comitetulu d-lu B. Harsianu substerne spre aprobare contractulu de arênda, incheiatu cu preotulu Ioanu Iancu din Vidr'a superióra cu privire la averea

fericitului Avramu Iancu, data in arénda pe anulu curentu 1889. Ex. Nr. 108/1889).

— Contractulu substernutu se apróba, despre ceea ce se încunoscintiéza si dlu B. Harsianu.

D. u. s.

Br. D. Ursu m. p.,
presied. interimalu.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secret. II.

Verificarea acestui procesu verbalu se increde d-loru :

Dr. II. Puscariu, Ios. St. Siulutiu si Elie Macellariu.

S'a verificatu. Sibiiu, in 18 Aprilie 1889.

Ios. Siulutiu m. p. Dr. II. Puscariu m. p. E. Macellariu m. p.

Bibliografia.

Afara de librariile infintiate pe lângá tipografiile diecesane la Blasiu, Sibiiu, Gherl'a, Aradu, Caransebesiu, mai virtosu, pentru vëndiare de cărti bisericesci si scolastice, publiculu cetitoriu romanu mai are de câtiv'a ani încóce fericit'a oca-siune de a'si putea cástiga produse literarie si scientifice aparute in limb'a nóstra nationala prin unele librarii asia nu-mite civile, dintre care cele mai cunoscute sunt Librari'a ro-mana W. Krafft in Sibiiu si librari'a romana Nicolau Ciurcu in Brasiovu.

Fia-care din acelea librarii 'si are cathalógele sale, in care se afla anuntiate scrieri tiparite nu numai in Transil-vani'a si Ungari'a ci si in Romani'a si de ori-unde se tipa-rescu cărti romanesci.

La dorinti'a multoru cetitori si cetitóre din provincii, care n'au oca-siune de a'si cástiga cathalógele tiparite a li-brariiloru, cu pretiurile aratate, reflectamu astadata la catha-logulu librariiei W. Krafft compusu din 9 parti si anume:

Catalogu de cărti compusu dupa ordinea alfabetului cu pretiulu adaosu la fia-care carte, éra cástile anuntiate sunt în numeru aprópe siepte sute.

Altu catalogu de cărti populare preste 360.

Piese musicale vre-o 60.

Calindare vre-o 12 specii, cărti si mape aparute in edi-tur'a propria a librariiei, 14 cărti scolastice de profesorulu I. Popescu 6. Caiete de scrisu. Requisite de invetiamentu.

Pretiurile sunt notate in valut'a austriaca si se dau din-tr'odata cu comand'a ce se face.

Cărți singurate in greutate până la 1 kilogr. se trimitu mai promptu si mai eftinu prin posta sub banda, cá-ci pentru greutate până la 1/4 kilo se platescu 5 cr., 1/2 kilo 15 cr, éra daca se cere a fi si recomandate, atunci se mai dau pentru recepisa câte 10 cr.

Éta oca-siuni minunate precumu nu s'au mai vediutu la noi niciodata, de a ne cástig'a cunoscintie si a ne cultivá in limb'a nóstra nationala, mai alesu de cându aparu fórte multe cărti scrise de barbati eruditi, seriosi, penrunsi de imperiós'a necesitate de a ne cultivá si luminá in limb'a nóstra, care apoi ne deschide cale larga si sigura de a ne perfectoná multu mai usioru in limbile neolatine si chiaru in limb'a latina classica cu ajutorulu limbei nóstre.

Cástile sunt arangiate in serie alfabetica dupa numele autoriloru, unde lipsesce acesta s'au luatú titul'a carti. La carti, care sunt tiparite cu cirile, e pusu unu c inainte.

Abecedarulu de prim'a etate ilustratu	bros.	—40
c Acaftistulu (Sibiiu) tiparitu rosii si negru legatu in piele rosie cu copcie 1.60	crudo	1.—
Acaftistulu (Sibiiu) leg. in barsionu 4.30 finu in piele de chagrinu 2.25, in piele négra si aur. 1.80	"	—60
Acahistieru (Blasiu) finu leg. in bars. 4.—, in piele négra si auritu 1.70, in pândia leg. si auritu leg.	leg.	1.20
Actele confer. electorale a represent. alegetoriloru romani din Ungari'a si Transilvani'a, tñnute in Sibiiu la 1, 2 si 3 Iunie 1884	bros.	—50
Adunare de rugaciunile cele mai trebuincióse fia-carui crestinu	"	1.50
Agenda medico-juridico, carte de medicamente	"	—50
Ahn F., Noua metoda practica pentru a invetiá cu inlesnire limb'a germána prelucrata de M. Rudinescu curs. I. —.50 curs. II si III	"	1.—
— Limb'a francesá, curs. I. —.75, curs. II.	"	1.—
Albin'a Carpatiloru, fóie beletristica, scientifica cu ilustratiuni Tom. I. 3.—, Tom. II. 3.—, Tom. III. 3.—, Tom. IV.	"	3.—
Aleksandri V., Teatru, leg. in 3 vol. 12.50, in 4 vol.	"	10.—
— Poesii, vol. III. (vol. I. si II. sunt in tiparu) legatu 3.—, ...	"	2.—
— Prosa, leg. 5.—	"	4.—
— Despot-Voda. Legenda istorica in versuri, 5 acturi si 2 tablouri	"	2.—
— Boierii si Ciocoi, Comedie in 5 acte	"	1.50
— Fontána Blanduziei, piesa in 3 acturi in vers.	"	2.—
— Ovid, Schauspiel in 4 Aufzügen aus dem Románischen übersetzt von Dr. Adolf Stern	"	—50
Alessi, Dr. A. P., Despre importantia studiulu Botanicu	"	—25
— Insemnatarea sciintieloru naturale si reformele ce le reclama studiulu loru in scólele nóstre. Disertatiune	"	—25
— O excursiune botanica in Romania si Dobrogea, ...	"	—80
— Romani'a la Plevn'a, ...	"	—20
— si M. Popu, Resbelulu orient. din 1877—1878. Cu ilustratiune leg. 8.—	"	6.—
Alexandrescu, Meditati, Elegii	"	6.—
Alexie, Economi'a domestica	"	1.60
Alexi, Catechismu de mijlocu	leg.	—25
Alexi Th., Dictionaru germanu-romanu pentru scóla si conversatiuni	bros.	1.50
— Harpa si Cavalulu, Poesii	leg.	1.—
— Ai carte ai parte. Romanu umoristicu	bros.	70.—
Almanachulu societatii academice sociali literarie „Romani'a Juna“	"	2.—
Ananescu D., Cursu elementariu de istori'a naturala, pentru clasele super. din Lycee si Seminare Tom. I. Geologi'a	"	2.25
„ II. Zoologi'a partea I. Anatomie si Physiologie	"	2.25
Tom. III. Zoologia part. II. descrip. si clasif. animalu	"	3.—
Tom. IV. Botanica	"	2.80
Anc'a Cosm'a, Istori'a naturala pentru pruncii scólei poporali. Part. I. Zoologia	cart.	—30
Andreescu E., Fisic'a experimentalá	bros.	—15
— Istori'a naturala pentru scól'a popor. Cursu I. cart.	cart.	—20
Anghir'a mantuirei, carticea de rugaciuni si de cántari	leg.	—50

Anticritic'a brosiurei anonime publicate asupr'a celor doue congrese nationale bisericesci din 1873 si 1874	bros.	—25
Antonelli I., Istori'a poporului romanu broș. I. —		50
bros. II.	"	—30
— Brevariu Istorice alu scóloru din Blasiu	"	—30
Antonescu G. M., Nou dictionariu francesu-romanu	"	4.—
— Nou dictionariu romanu-francesu, ...	"	3.—
— Dictionariu romanu, micu repertoriu de cunos- cintie generale	"	1.50
— Dialogu romanu-francesu, ...	"	—75
Apostoleriu, intogmitu dupa ritulu bisericescu resar- riténu (Blasiu), cruđo 4.40, ...	leg.	6.80
Ardelénu Iosifu I., Cuvéntari bisericesci si fune- brali Tom. I.	bros.	1.—
Argyropol G. Gr., Gramatic'a francesu-romana	"	—88
Aricescu, Flori dela Tusnad	"	—40
— Staf'a, ...	"	—30
Aricescu C. D., Istori'a revolut. romane dela 1821	"	2.—
— Acte justificative, la istori'a acésta	"	1.50
Arnoldu G., Manualu de limb'a germana, com- pusu in forma de dialogu cu progresu grama- ticalu	"	—85
Articolulu de lege XXI din 1886 despre jurisdic- tioni si articolulu de lege XXIII din anulu 1886 despre procedur'a disciplinara in contra functionarilor administrativi si in contr'a personalului auxiliaru si de manipuliatiune	"	—40
Articolulu XXVIII despre autoritatile scóloru poporale	"	—15
Articlii de lege XL, XLI și XLII despre putere de aperare, aperatur'a tieriei (honvedime)	"	—10
Atlasu elementaru de istori'a naturala a cătoru trei domeniuri, in 12 tabele cu preste 250 figuri colorate	cart.	1.75
Aurelianu P. S., Catechismulu economiei politice	bros.	—50
— Manualu de agricultura pentru scólele nor- male si scólele rurale	"	—75
Avramu N., Despre legume, plantarea si cres- terea lor	"	—60
Babesiu V., Notitie biografice asupra vietii si ac- tívitatii decedatului Andreiu Mocioni	"	—30
Bacaloglu, Elemente de fisica, pentru usulu scóle- loru secundare si superióre	"	5.—
— Dare de sémă despre exposit. de Electricitate dela Vien'a 1883	"	—15
— Óre-care disposit. noue din cabinetulu de fisica	"	—10
Badilescu I., Gramatica latina. Partea form. partea I.	"	1.—
— " " " " " II.	"	1.—
— " " " " " sintactica	"	1.—
Badilescu I., Gramatica latina. Partea sintactica	"	1.—
Balcescu N., Istori'a Romaniloru sub Mihaiu-Voda- Vitézulu	"	1.20
Banciu Dr. I., Medicina populara	"	—40
Barcianu S. P., Dictionariu romanu-germánu	"	2.50
— Gramatic'a germána	leg.	1.—
— Gramatik der román. Sprache	"	1.40

(Urmédia).

Nr. 119/1889.

Concursu.

Devenindu vacantu stipendiulu de 60 fl. v. a. pe anu din fundatiunea „Galliana“ pentru studenti la gimnasiu, pentru conferirea lui se escrie concursu.

Cererile au a se inainta *Comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu in Sibiu* pana la 25 Maiu st. n. 1889. Cererile intrate mai tardiu nu se voru considerá.

Aspirantii la acestu stidendiulu au se acluda la suplicele lor :

a) Carte de botezu in originalu sau in copia legalisata.
b) Testimoniulu scol. de pe semestrulu I. alu anului scol. curentu 1888/9.

c) Atestatu de frecuentare dela directiunea institutului, in care cercetéza scól'a de presentu.

d) Atestatu de paupertate sau de orfanu, daca concurentulu e orfanu.

Conformu literilor fundationale, la obtinerea acestui stipendiulu, *ceteris paribus*, va avea preferintia acela dintre concurenti, carele va dovedí, cá se trage din famili'a fundatorelui, si anume din famili'a „Popu si Antonu“.

Din siedinti'a comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, ținuta in Sibiu la 9 Maiu 1889.

G. Baritiu m. p.,
presiedinte.

Dr. I. Crisianu m. p.,
secretariu II.

Despartiemintele Asociatiunei transilvane etc.

Se apropie ținerea adunarei generale, din Augustu, care estimpu va fi la Fagarasiu.

Este prea de doritu, cá On. directiuni ale tuturoru despartiemintelor se fia convocatu pana atunci adunările partiali, pentru-cá la comitetulu asociatiunei se ajunga informatiunile despre ținerea si de rezultatele acelora celu multu pana la mijloculu lui Iuliu st. n., cá se fia pusu in stare de a'si elaborá conformu asteptarii publice, raportulu seu generalu de preste anu, relativu si la activitatea despartiemintelor.

Se pare cá in septemán'a Rusaliiloru s'aru putea celebra mai cu indemána multe adunari in despartieminte.

Literatii nostri cari voiescu se ție dissertatiuni in adunarea generala aru face fórte bine, daca aru binevoi se le inaintedie la comitetu pana in 31 Iuliu scrise asia, cá se póta fi citite mai usioru.

S'au depusu la biroulu comitetului doi napoleoni in auru destinati cá premiulu de onóre pentru unu costumulu femeiescu romanu judecatu cá celu mai frumosu la adunarea generala dela Fagarasiu.

Red.